

Senectuti omnia non insunt mala, quidā ait Poëta. Ego vero Bembe præstantissime, vel plurima illi adesse bona planè con-

ὄν πάντα
τα τῶ γῆς
ἐξ ἑσῶς
στὶ κακὰ

tenderim, si quis recto mentis examine quæ vere sunt bona, quæve mala, perpendere voluerit magis, quàm in ijs diiudican- dis cæcutientis, & ad omnia ferè obtusi iudicium sequi vulgi maluerit. Cum enim (vt omnes ferè voluere philosophi) homo nihil aliud sit, ac corpore vtens animus: longoq; inter se naturæ eæ distent inter- uallo: (altera nãq; neq; tangi potest, neq; cerni, perpetuaq;, & nulli obnoxia morti iure esse cēsetur: altera autem sensu percipitur, & varijs semper mutationū sub- iecta casibus, morti tandem corruptioniq; debetur) vero sanè consentaneum esse videtur, cum bonorum tum malorum peculiare vtriusq; inesse rationes, ita vt alia quidem corporis, alia vero animorum bona & itidem mala & sint, & recte appel- lari possint. Porro vt animi excellentia quàm corporis natura præstantior, lon- goq; melior & diuinior multis existit numeris: ita illius præstātiora certe dignio- raq; merito censenda sunt bona: contra mala cum turpiora & despicabilia, tum etiam perniciosiora sunt existimanda. Contraria enim inuicem æquo respondere sibi iure debent, quæ tota (vt aiunt) diametro inter se distare philosophorum cō- memorant scholæ. Sunt autem animi quidem bona cum artes omnes & discipli- næ: tum virtutes ipsæ, illarumq; omnium princeps sapientia: corporis vero, ea quæ prospere ipsi insunt corpori, & quæ extrinsecus posita ad illud planè pertine- re videntur, & illius certe sunt gratia. Quæ profecto prospera potius & cōmoda, quàm bona: vt illorum contraria, aspera magis & incommoda, quàm mala, cum elegantiores appellauere philosophi, tum ipsa etiam dictat ratio. Non enim ea, vt opinor, iure vocanda sunt bona, aut contra mala, quæ humano non constāt ar- bitrio, & ab animorū potestate sunt aliena: sed illa magis quæcunq; recte aut per- peram ipsi in sese admittunt animi. Neq; morbus igitur, aut paupertas, aut orbi- tas, vere sunt mala: animi enim non tangunt naturā. Iniustitia autem, timiditas, intemperantia, vel pestilentissima sunt mala, quoniam ijs cōmaculantur animi, labemq; contrahunt: horumq; sibi ipsis nimirum sunt causæ. Eodemq; rationis modo de bonis etiam est existimādum. Sed quorsum hæc? fortasse inquires Bem- be. Vt intelligas scilicet quòd vera bona, & contraria etiam illorum mala, nusquā alibi quàm in ipsis perquirenda sunt animis. Ex quo etiam recte quiuis colligere poterit, & nullo negotio id quod à principio proposueramus, ostēdere, senectuti videlicet plurima adesse bona. siquidem illi ætati tum longo annorum decursu, tum philosophiæ studijs expurgatis iam animis, peculiaribus & proprijs homi- nis frui licet bonis: quod ne itidem iuuenibus contingat, aut non adeo ex facili, cum plura sanè officiūt alia, tum vel præcipue eius ætatis socia corporis voluptas:

qua nullam capitaliorē hominibus pestem à rerum natura datam dicere solebat Architas. Præterea (vt hinc etiam aduertere possimus) parū ne cuiquam & contemnendum videri potest, quod ætas illa tanquā generosa quædam arbor, serotinos quidem, verum vberes suauissimosq; prudentiæ parit fructus? Cuius sanè folius (vt inquit Plato) humanus animus multis exercitus in rebus vix ad vitæ ipsius terminū fit particeps: cū qua etiam veluti terrestris quidam efficitur deus. Et profecto ita se res habet. Elegantes enim senes, & qui in optimarum artium studijs ætates consumpserunt suas (caue enim putes Bembe me de omnibus loqui) ab vniuersis corporis affectionibus & cupiditatibus ceu ab immitibus liberati tyrannis, bonaq; non aliūde, sed à semetipsis petentes, & animo magis quam corpori viuentes, proxime ad deorum immortalium naturam accedere vidētur: quibus si qua corporis fortasse adsint incōmoda, illa profecto tum potiorum cōpensatione bonorum mitigant & componunt: tum quoniam non diuturna admodum fore sperant, æquo certe tolerant animo. Non ab re igitur vetus Pythagoreorum theologia mundanos deos, Solem scilicet, & Lunam, cæteraq; tā errantia quam inerrantia sydera iuniores appellauit deos: non eo magis (vt arbitror) quod nouam semper ij florentēq; efficiunt generationem, eamq; fatiscentem, & ob subiectæ defectum materiæ hebescentem renouant, & pubescere faciūt, quam quò superioris dignationem ordinis, eiu'sq; virium excellentiam, & mētis perfectionē nobis ostēderet. Quod enim in deorum natura semotum & intelligēs est magis, id profecto antiquius præstātiusq; iure esse cēsetur: inferiora vero omnia minora & iuniora. Quapropter de Ioue verba faciēs Homerus (cuius inter cælestes Deos, vt antiquis placuit theologis, suprema ordinis est potestas) inquit: Iuppiter ipse prior genitus, & plurima nouit.

ἀλλὰ ξείος
πρωτέρος
γένετο,
καὶ πλεί
ονα ὀίδεν.

Quem deorum etiam iccirco (vt arbitror) hominumque parentem idem sæpius appellat author, vt hac illi denominatione præcipuam dignitatem adscribat. Et ad summam supremos numinum ordines, cum intelligibiles & antiquos deos, tum inferiorum parentes vetus appellat theologia. Hæc mihi Bembe eruditissime succurrebant dum commentariolum Aristotelis quem ab hinc aliquot annos conuerti & interpretatus sum, transcriberem, & tuo nomini dicarem. Quæ, mehercule, libenter scribere sum aggressus, tum vt senectutem ipsam, cuius iam pridem sacraria sum ingressus, proprijs & veris decorarem laudibus: tum etiam vt tibi non minus rem gratam facerem, illius mox mysterijs initiando. Tu boni consules si eorum quæ in hac re dici poterant, omissa sunt plura. Non enim omnia (vt aiunt) hoc in loco vasa erant excutienda: & negotij alioquin instantis habenda mihi erat ratio, quod me interpretem, non laudatorem huc accessisse admonebat. Vale.

DE IUVVENTUTE ET SENECTUTE, MORTE ET VITA, ET DE SPIRATIONE.

DE iuventute autem & senectute, & de vita & morte nunc est dicendum: & fortasse necesse erit simul spirationis explicare causas. Quibusdam enim animalium ob hoc ipsum cum viuere, tum non viuere contingit.

Post percrutatas longitudinis & breuitatis vitæ causas non solum in animalium genere, sed in ipsis etiam stirpibus, quod in præcedenti factum est libello, consequenti doctrinæ ordine philosophus in hoc cōmentariolo qui de iuuetute & senectute inscribitur, de eisdem pertractare aggreditur, necnō de morte & vita, & omnino de inspiratione & respiratione, vt constituta de animalium natura methodus & ratio in ijs contēplationibus decentē fortiatur terminū. Nō ab re autem post eos qui de longitudine & breuitate vitæ præhabiti sunt sermones, de senectute agitur & iuuetute. Ad vitæ enim diurnitatē necessario sequitur senū, vt cū eiusdem breuitate semper ferè adest iuuenta. In hoc igitur cōmētariolo de huiusmodi pertractat philosophus, præterea de ipso spirandi opere, quoniam multas (vt inquit) ex animalium numero id naturæ opus ad viuendum illis est necessarium. Vbi multa sanè præclara, & philosopho viro digna adducet cum de potestate animalium altice, & sensitua augmentatiuaque illius viribus, quæ cordis collocantur in arce: tum nos etiam docebit quod non animalia solum, sed stirpes etiam præsentī indigent refrigeratione, aère vel aqua intercedētibus: antiquorūq; hac de re sermones reprehendet: nōnullaq; præterea circa animalia & stirpes ipsas partiali disquisitionis modo eleganter admodum & erudite perscrutabitur. Quæ quoniam in consequētis literæ contextu seriatim explicabuntur, cursim ea nunc prælibasse sufficiat: cum alioquin breuitati hoc in opere, sicut in alijs etiam fecimus, necnon perspicuitati sedulò studeamus.

Quæ in hoc libello sint pertractanda.

Quoniam autē de anima in alijs est determinatum, palamq; est quod illius essentia corpus esse non potest, sed tamen quod in aliqua corporis existat parte, manifestū est, & in eiusmodi sanè aliquo quod potestatem habet in partibus: aliæ certe ipsius siue partes, seu potestatiæ, siue quomodolibet illas vocare deceat, in præsentia omittantur.

Præmissa libelli huius propositione philosophus tractatum aggreditur, & à principio statim, quoniam de nonnullis animæ viribus in hoc cōmentariolo est agendum, illa in præsentia supponere statuit, quæ in peculiaribus eius cōmentarijs, tum alijs in locis de anima sunt ostensa, quod videlicet illius essentia non sit corpus, sed in ipso existat corpore. Corpus enim non est in corpore, neq; subiectum in subiecto fundari potest. verum non corpus est in corpore, & id quod est non subiectum, in subiecto esse censetur, quæ animæ quadrat naturæ. Quauis autem non sit corpus anima, ipsam tamen in aliqua existere corporis parte, palam esse dicit. ostensum enim est cū in ijs qui de animalium generatione inscribuntur cōmētarijs, tum in libello de animalium motione, & plerisq; etiā alijs in locis, animā in ipsa cordis arce collocari, quod principes vtq; vires habet ad reliquas corporis partes. principium nanq; est cor vniuersarum corporis partium: & iccirco hic dicitur in eiusmodi aliquo animam consistere quod habet potestatem in partibus. Post quæ adducta, ab aliarum siue partium siue potentiarum ipsius animæ disquisitione, quæ ad propositum non faciūt libellum, in præsentia se abstinere profitetur, cum necessarijs tantum, & in rem suam facientibus insistere studeat. Vbi sub disunctionis modo partes animæ siue potentias appellauit, vt varias antiquorum hac super re sententias innueret, quas neq; admittit nunc, neq; reprehēdit. non enim ad eiusmodi rem hic aptus est locus, sed quomodolibet appellentur, dummodo id decenter fiat, accipere videtur. Verum quoniam hic, & plerisq; etiam alijs in locis dictum est animæ sedem ipsum esse cor, animaduertendum esse censeo quod si ad illius respicimus essentiā, quæ vnica & indiuidua esse censetur, nulla illi prorsus determinata animalis ascribitur pars, sed cum in toto animali, tum in singulis illius partibus reperitur vniuersa. Si vero ad illius potestates, viriumq; intenderimus exordia & explicationes, & vbi primò incipere videtur vita, & à quo discedit postremo, profecto in ipso cordis medio animam sine controversia collocari debere affirmabimus. Secundum quem expositionis intellectum, & hoc in loco, & in alijs vbi hac de re agitur, hoc præsertim modo admittenda esse philosophi verba planè censuerim.

Quomodo intelligi debeat animæ sedem ipsum esse cor.

Qua autem re & animalia dicuntur, & viuere, in ijs quæ vtrunq; adepta sunt (dico autem vtrunque, & animal esse, & viuere) necesse est vnam & eandem esse partem per quam & viuuit, & id animal nuncupamus. Animal enim vt animal est, quod non viuuat, fieri non potest: quo vero viuuit, eo animal existere nõ est necessariũ. Stirpes enim viuũt quidem, sensum autem non habent: ipsa vero sentiendi facultate animal à non animali determinamus. Numero igitur vnam & eandem, essentia vero multiplicem & diuersam hanc esse partẽ necesse est. Non enim idem omnino est esse animal, & vita frui.

Quoniam in superioris textus calce dixerat philosophus se nõ de omnibus animæ partibus siue potentijs hoc in libello pertractaturum, sed de ijs videlicet quæ ad propositam faciunt disquisitionem: hic de vi animæ altrice, quam nutritiuam vocant, verba facere incipit. Hęc est enim qua animal viuere & perdurare animaduertitur. Statimq; à principio asserit qd hęc scilicet altrix animæ vis qua viuimus, & sensitiua etiã potestas per quã animalia sum⁹, subiecto quidẽ vnũ existunt, ratione vero & definitione diuersa. in eadẽ enim animalis sunt parte, id est in ipso corde. Verũ aliud est esse ipsius altricis potetia ab esse sensitiua. Nãq; diuersi etiam potentiarũ illarũ sunt actus. Viuere enim aliud sanè est, q̃ esse animal. quod ab ipso in litera manifeste declaratur. Licet enim sine vita animal esse non possit: vita tamen seorsum ab animalis ratione reperiri potest. Stirpes enim, inquit, viuũt quidẽ, animalia vero nõ sunt. quod statim ipse probat, sensu inquires, quo sanè stirpes carẽt omnes, animal à nõ animali determinari. & profecto ita res se habet. Animal enim à sensu naturæ suæ characterẽ capit: recurrũtq; nimirũ in sese ista, omne sensu præditum est animal, & omne animal sensu est præditũ. In eodem igitur subiecto animæ vires sunt istæ, id est in corde, quãuis inter se sint diuersæ. Et hęc sanè totius literę breuis & clara (vt arbitror) est expositio. Verũ ad manifestiorẽ illius explicationem nonnulla in præsentia alibi ostẽsa, hunc in locum non inutiliter trãfferenda esse duco: quorum sanè primum est vt ostendamus scilicet altricem animæ vim, quam nutritiã vocant, in ipso proculdubio corde collocari. hoc autem procedamus modo: Nulli dubium esse debet, quod in præcedenti etiam ostensum est commentario, vitæ ipsius causas & quasi materiam quandam caliditatem esse & humiditatem, quæ cum naturales, tum connatæ ab omnibus appellari solent, sine quibus vita esse non potest. Porro has in cordis arce & primo esse, & præcipue reperiri, cum verax dicat ratio, tum ipse etiam attestari videtur sensus. Primum enim ex omnibus animalium partibus quod viuere percipiatur, ipsum est cor, & postremum quod intereat: quod etiam redundantem semper caliditate & humiditate sanè est plenissimum. siquidem ex illo ceu ex perenni quodam fontis initio omnes per vniuersum animalis corpus sanguinis deriuant riuuli: quem esse calidum & humidum, notius certe est quàm vt pluri indigeat declaratione. Cæterum cum animalibus vita sine alimenti opera diutius durare non possit (vt aliàs est ostensum) in corde etiam altricem animæ collocari vim summa est necessitas. Vbi enim vita est, ibi etiam conseruatricem illius reperiri facultatem, vero consentaneum sanè est. Quod etiam non minus declarare potest venarum ad singula corporis membra discursus, quæ in exiguas extenuatæ venulas, & in latentium postea sensumq; ipsum effugientium fibrarũ tenuitatem desinentes, vniuersum sanè animalis corpus perpetuo & vitali irrigant alimento. Quas certe omnes à cordis sinibus, quos ventriculos vocant, exordia habere sua, oculata percipimus fide. Ex ijs igitur quæ dicta sunt, non ab re quispiam existimare poterit altricem animæ vim, & primo (vt diximus) & præcipue in ipso reperiri corde. Ex ijs vero quæ mox adducẽtur, quiuis credere vtiq; poterit & pro certo tenere sensitiuam animæ potestatem in corde etiam collocari, & ab altrice illius vi haudquaquã separari disiungiq; posse. Si enim corrupto sensitiuo viuere non potest animal (vt & alibi ostensum est, & sensu etiam clarissime percipitur) si quidem seiugatæ istæ essent potestates, & sensitiuo per casum destructo, quiddam poneretur esse animal, quod tamen altricem in se contineret potentiam, viueret profecto illud istius præsentia: non viueret autem (vt dictum est) propter corruptum sensitiuum. idem igitur eodem in tempore simul viueret & non viueret animal. quo nihil impossibile esse potest magis: quod vtiq; eorum positionem sequi videtur qui serio forte, vel disputationis causa sensitiuam animæ vim ab altrice illius potentia secerni separariq; posse contendunt. Sensitiua igitur vis ab altrice haudquaquam disiungi potest. Alia præterea via istuc etiam ipsum ostendi demonstrariq; potest. Si enim sensitiua animæ potestas ab altrice separari potest, quęcunq; vtrasque has habent potentias, non vnicam sanè habere dicentur animam, sed duas: quod vel absurdissimum esse apparet. Cũ enim ipsa deperse & solitarie altrix animæ vis in stirpiũ genere ipsas animare possit arbores, in animalium etiam genere eadem per se altrix existens potentia, quãcunq; obtinuerit corporis partem, illã proculdubio anima participem reddet. Et rursus sensitiua animæ vis ab altrice se

Animal à sensu characterem accipere.

Altricem animæ vim in corde collocari.

Sensitiuam animæ potestatem cum altrice illius vi in corde constitui.

parata vbiunque collocabitur, suam certe ibi infundet animam. Dux igitur in vnico animalis corpore erunt animæ ab huiusmodi distinctis potentijs infusæ. quod cum dictu sit absurdum, & erroris plenum, tum factu etiam non esse possibile animaduertitur. Nanque hoc modo erit animal quod aliter quidem, & non sentit, in quo scilicet solitaria altrix est potentia: & rursus quod sentit quidem, non autem nutritur, vbi seorsum sensitiua reperitur vis. quæ certe res neq; imaginari neque omnino etiam bene fingi potest. Manifestum igitur est quod vbi sensitiua animæ reperitur vis, ibi etiã altrix illius potestas necessario reperitur.

10 **Q**uoniam igitur singulorum sensiteriorum vnum quiddã commune est sensiterium ad quod sensationes actu necessario cõueniunt: id autem medium est cum priorum, tum posteriorum partium: prior namq; dicitur pars vbi nobis sunt sensus: posterior vero quæ ei est opposita: præterea etiam cum viuentium omnium corpora per sursum & deorsum diuidantur: omnia namq; superius habent & inferius: quare stirpes etiam: manifestum sanè est quod in medio illorum altricis animæ principium constituetur. per quam enim partem cibus ingreditur, superiorem vocamus, ad ipsum scilicet respicientes, nõ ad vniuersum: inferiorem autem, per quam excrementum demittunt primum. Id autem contrario se habet modo in animalibus, & stirpibus. Homo enim etenim propter rectam stature conformationem ex animalium numero superiorè potissimum habere contingit partem ad id quod in vniuerso est sursum: alijs vero intermedie. ipsis autem stirpibus, quæ loco nõ mouentur, alimentumq; de terra capiunt, necessarium est inferius hanc ipsam semper habere partem. Radices enim in stirpibus proportionè respondent ei quod os in animalibus appellatur: per quod illæ quidem alimentum de terra capiunt, hæc vero ex se ipsis.

20 **I**n præcedenti (vt vidimus) literæ contextu ostēderat philosophus altricem animæ vim cum sensitiua eiusdē potestate in vna & eadem animalis reperiri collocariq; parte: quæ sanè vires nunquã vbi ambæ reperiuntur, seiungi disternerariue possunt, ita q; subiecto quidem eadē sunt, esse vero diuersum, & rationem sanè aliam habent: nosq; partem illã cor esse diximus, & nõnullis etiã id rationibus cõfirmavimus. Hoc autē in textu id ipsum philosophus vniuersaliori quadã ostēnsionis ratione facere videtur. Probat namq; altricem animæ vim in omni viuētium genere in parte sanè constitui illa quæ media nimirum est inter summum & imum, siue sursum & deorsum: quam certe in animalium genere non cõmemorato vocabulo ipsum intelligi vult cor: in stirpibus vero quippiã quod cordi proportionè respõdet. Sũpta autē videtur esse ratio cū ex ijs quæ in cõmētarijs de anima sunt demonstrata, tum ex nõnullis etiã quæ in libello de sensu & sensili fuere declarata. Hoc autē procedere videtur modo: eadē est pars per quã sentiunt & aluntur ea quæ vtrũq; facere possunt, & quibus vtrũq; est cõcessum: sed pars ea qua primo sentiunt, est in medio corporis interstitio, anteriorũ scilicet & posteriorũ, necnõ superiorũ & inferiorũ partiũ cõstituta: pars igitur illa per quã primo aluntur quæ ali & nutriri nata sunt, in medio certe partiũ illarũ interstitio cõstitui & collocari debet, imò cõstituitur & collocatur: sed huiusmodi altricis animæ est principiu: vniuersũ igitur corporis medium id profecto obtinebit principiu. Huius autē rationis maior quidem propositio in præcedenti (vt vidimus) probata fuit textu: minoris vero probationē hoc in loco magis signat quàm exprimat. Dicit enim partiales sensus omnes ad vnicũ cõmunẽ sensum referri, qui sanè tũ illorũ recipit alterationes, & veluti denũciationes, tũ inter illos diiudicat & discernit, differētiamq; inter albũ (verbi gratia) & dulce cõprehendit: & omnino omniũ operationes sensuum (quod nullus partialis de se ipso facere potest sensus) perpendit sanè & diiudicat. Hũc autē sensum in medio collocari cum anteriorũ & posteriorũ partiũ, tum superiorũ & inferiorum, id est in ipsa cordis arce, & alibi est ostensum, & hic etiã nihil prohibet (vt arbitror) declarari, hoc maxime modo: Primũ & proximũ mouens cum eo quod proxime & primo mouetur, simul certe esse debet: sed in animali mouens proximum & primũ ipse communis est sensus: 30 primũ vero motũ est cor: cõmunis igitur sensus cum corde & in corde proculdubio esse cõsetur. Et hic

Quod nutritiuum & sensitiuum in media corporis collocatur parte.

Communem sensum aliorũ omnium arbitru in media corporis parte collocari.

est sanus (vt mihi videtur) literæ istius intellectus, cuius omnis à principio statim pendet sententia vsque ad locum illum vbi dicitur, Manifestum sanè est quodd in medio &c. quæ totius literæ est reditio, in qua quæ priores in animalibus sunt partes dicit, & quæ posteriores: tum etiam quæ superiores, & quæ inferiores: priores siue anteriores appellans illas vbi sensuum organa reponuntur, posteriores vero illis oppositas partes: & rursus superiores vocans partes, per quas alimentorū est ingressio: inferiores, vero à quibus excrementi primi est deiectio & egressus: primum (vt arbitror) vocans excrementum quod ex prima esculentorum concoctione excernitur, quod sanè in animalium genere in ipso primum fit stomacho, cuius exitus à postrema animalium cernitur sede: in quibus sicut os cum supernis corporis facit partibus, imò ipsum superiores proculdubio sibi propinquas efficit partes: ita sedes, quam anum vocant, circumiectas sibi partes & esse & appellari facit infernas. Vbi etiam cōsequenter dicit in homine quidem summum & imum, id est sursum & deorsum, ijs quæ huiusmodi sunt in vniuerso partibus correspondere & rite quadrare. In stirpibus vero contrario id se habere modo, cum ipsarum sursum & deorsum sit vniuersi. Radices enim stirpium sanè sunt ora, cum per illas succum quo alantur, capiant: deorsum vero stirpium ad vniuersi sursum spectare videtur. Alia vero animalia intermedie se habere dicit, id est medio quodam se habere modo inter homines & stirpes. nancq; sursum & deorsum habere visuntur suum ad laterales cæli vergentia plagas, ad orientalem scilicet & occidentalem, necnon ad meridiem & septentriones, quocunq; illa verti & prospectare cōtigerit. Cæterum quoniam hac de re in commentario de animalium progressionem verba fecimus, eaq; pro temporis captu abunde satis (vt arbitror) explicauimus, in præsentia ne impedio prolixiores simus, de illa finem faciemus, si lectorem tantum admonuerimus, in hoc & in præcedenti etiam textu præclare à philosopho fuisse demonstratum altricem animæ vim in animalibus quidem omnibus in loco collocari medio cum priorum in ipsis & posteriorum, tum superiorum & inferiorum partium, id est in ipso corde: in stirpium vero genere, quæ sanè neq; anterius neq; posterius habent, quoniã neq; sensus habēt, à quibus sanè hæc characterem accipiunt loca, eandem altricem animæ potestatem in interstitio collocari illo quod medium sanè est inter supernas infernasq; stirpis partes, quod animalium cordi proportionem respondere iure contenderim: qua de re ipse etiam mox verba faciet.

Bruta animalia inter homines & stirpes medio se habere modo.

Um autem tres sint partes per quas omnia perfecta determinantur animalia: vna quidem qua alimentum capiunt: altera autem qua excrementa deiciunt: tertia vero quæ inter vtrâque est media: hæc sanè in maximis animalibus pectus appellatur: in alijs autem proportionem quippiam illi respondens. Distincta autem isthæc magis est pars alijs quàm alijs. Quæcunque autem illorum gradientia sunt, ad eiusmodi ministerium adiunctas habēt partes, quibus totam ferant molem, crura scilicet & pedes, & quicquid his similes habet vires. Cæterum altricis principium animæ in trium medio collocari partium, cum sensu, tum ratione perspicuum est. Pleraque enim animalium vtrisque ablatis partibus, ea scilicet quæ caput vocatur, & ea quæ alimentum recipit, cum ea sanè viuunt in qua fuerit medium. Manifestum autem id est accidens in insectis, vt vespis & apibus: & in ijs etiam quæ ex insectorum genere non sunt. Diuisa nanque pleraque viuere possunt propter altricem animæ potestatem.

Prosequitur Aristoteles in ijs etiam declarare & ostēdere altricem animæ vim in parte viuētis media collocari, in corde scilicet, vel in aliquo quod cordi proportionem respondeat: primumque sensus hac in re testimonio vtitur, cuius vel clarissima ostensionis sunt indicia: propter quod dicitur. Certissimus arbiter est oculus. Posteaque etiam id ipsum rationibus quibusdam demonstrabit. Prius autem quàm hoc aggrediatur, mediæ illius partis nomen recenset. nam extremarum vocabula partium vel præmisit, vel intelligi nobis permisit, superioris quidem os, inferioris autem sedem siue anum, & omnino loca illa vnde superfluitates excernuntur & excrementa. Hæc autem mediam partem in perfectis sanè & magnis animalibus pectus appellari asserit: in alijs autē, id est in animalibus imperfectis, & in viuentium etiam omnium genere, nullum sanè illi est impositum nomen, sed locus solum designatus siue pars quæ pectori proportionem respondere possit. Hanc autem partem mediam cum magis, tum minus distinctam insignitamq; dicit esse in alijs & alijs, vt scilicet vel per

Clarissima esse sensus iudicia.

fectiora sunt, vel imperfectiora animalia, corpusque organizatum magis aut minus habent. ad quod euentius declarandum statim subiungit, quæcunque animalium sunt gradientia, quod eo in genere perfectioribus sanè contingere non est dubium, illis certe ad tres illas principes partes, summum, inum, medium, alias etiam additas esse quasdam quibus corporis vniuersi molem sustentet & deferant, quas crura & pedes vocat, in perfectiori scilicet animalium genere: in alijs autem id esse asserit quicquid horum virtutem potestatemque & similes habere cernitur vires: vt in insectorum genere, & plerisque reptantium, in quorum huiusmodi partibus, pedum crurumque nomine, similitudinis proportionisque gratia licenter abuti solemus. His præmissis, & hoc constitutis modo, euentia (vt diximus) à sensu capta, ostendit altricem animæ vim in media duarum illarum collocari partium, quam sanè in perfectioribus animalibus pectus appellauit, in alijs autem quippiam illi proportionem respondens. Dicit igitur quod cernere licet animalia plerisque detractis vtrisque partibus, capite scilicet & ea quæ infra pectus est portione, quæ alimētum capit, est autem inferior alius, perdurare & viuere cum portione illa in qua fuerit medium, ipsum videlicet cor, vel quod illi proportionem respondet. In media enim parte illa, pectore scilicet, ipsum est cor, quod vitæ sanè principium & domicilium esse censetur. Si igitur aliæ quidem partes intereunt, aut non adeo perdurāt, media autem in qua est cor, aut quippiam cordi proportionem respondens, non interit, aut diutius perdurare potest: palam profecto est viuendi causam, id est altricem animæ vim, in medio, id est in corde, vel in proportionato illi quopiam, constitui & collocari. Hoc autem manifeste apparere dicit cū in ipsis insectis, vt in vespis & apibus: tum in plerisque alijs quæ ex illo non sunt genere, vt in lumbricis (verbi causa) cum terrenis, tum aquatilibus, lacertis præterea & anguillis, alijsque plerisque huiusmodi animalibus, quorum abscissæ portiones aliquādiu viuere & durare possunt: non sunt autem huiusmodi ex genere insectorum, quoniam videlicet incisis tenui coherentibus fistula insignitum distinctumque non habent corpus.

Lumbricis.
Lacerti.
Anguillæ.

Huiusmodi vero partem actu quidem vnam habet, potestate autem plures. eo enim, quo stirpes, constant modo. stirpes namque defecte separatim viuunt, & ab vno principio multæ fiunt arbores. Quam vero ob causam eæ quidem defectæ viuere nequeunt, aliæ autem transferuntur stirpes, alius erit sermo. Cæterum hac in re simili sanè se habent modo stirpes, & insectorum genus. Necessarium autem est altricem animam actu quidem in ijs quæ illam habent, esse vnam, potestate vero plures: similique modo principium sensitium. Sensum enim habere videtur ea quæ præcisa sunt: verum ad conseruandam naturam stirpes quidem facultatem habent, illa autem id præstare nequeunt, quia instrumenta ad se conseruandum haudquaquam habent: & alia quidem eo per quod alimentum ingeratur, carent: alia vero eo quod id recipit: nonnulla autem cum alijs, tum ijs etiam vtrisque. Simili enim se habent modo huiusmodi animalia, tanquam si plura simul animalia cohæreant.

Quoniam circa præcedentis finem literæ determinauit ostenditque philosophus altricem animæ vim in medio pectoris collocari, id est in corde animalis, vel ea in parte quæ illi proportionem respondet: dixitque id sensu ex insectorum diuisione posse percipi, quorum vtriusque resectis partibus, superioribus scilicet & inferioribus, media illorum portio in qua alrix (vt diximus) degit anima, viuunt, & aliquādiu etiam perdurare potest: sed quoniam aliæ etiam partes viuere & mortari cōspiciuntur, id autem non nisi ab altrice animæ vi procedere potest: iccirco hoc in textu à principio statim huiusce rei veram adducit causam, dicitque partem illam, id est vim animæ altricem in eiusmodi animalibus quorum defectæ viuunt partes, actu quidem vnā esse, potestate vero plures, cum integra scilicet illa sunt animalia: actu vero eadē plures efficitur vis, cum animalia illa præciduntur: cū quo tamen stat, id quod verissimum sanè est, vim illam altricem primo in corde constitui, aut in ea parte quæ cordi proportionem respondet, à quo postmodum per vniuersa corporis disseminatur diffunditurque mēbra, non alio sanè rationis modo, quā sensitua potestas à primo sensitiuo ad omnia sensitiorum deriuare organa censetur. Quod autē huiusmodi animæ vis actu sit vna, potestate vero plures, eo vt dictum est modo, declarare ostenditque aggreditur philosophus, similitudine de stirpium natura sumpta. Cōuenire etenim videntur cum stirpibus insecta animalia, quoniam resectæ in vtrisque viuere possunt partes eandē ob causam, propter altricem videlicet animæ potestatem. Qua de re ipse & in ijs qui de anima inscribuntur cōmentarijs, & in præcedenti etiam de longitudine & breuitate vi

Altricem animæ vim actu vnā esse: potestate plures.

Stirpium & insectorum conuenientia & differentia.

tæ libello, plura differuit, & nos eo in loco de ijs quæ non bene proueniunt semine stirpibus, sed auul-
sione aut furculo trãfferuntur & propagãtur, pro loci tẽporisq; captu cõuenientes satis (vt arbitror)
fecimus sermones, ad quos haud magna cum re studiosus recurrere potest lector. Hoc similitudinis
enarrato modo inter stirpes & insecta animalia, philosophus ab insurgẽte quadam ex ijs quæ dicta
sunt quæstionis disquisitione, quã non immerito industrius asserere posset lector, paucis se absoluit, il-
lamq; dicit præsentis non esse negotij, sed ad aliũ pertinere locum. ea autẽ est, quamobrem in stirpiũ
genere eã quidem translata auulsiõne (vt diximus) aut furculo, viuunt, & ex sese magnas & multas
producere possunt arbores: aliæ autem non viuunt, sed intereunt, quæ semine scilicet in plãtarijs, &
non furculo aut auulsiõne prouenire natae sunt: quales dicuntur esse abies, picea, pinus, eiusmodique
complures aliæ arbores. Hãc (vt diximus) quæstionẽ hic non dissoluit philosophus, sed aliõ nos reij- 10
cit, id est ad commentarios de stirpibus. Legitimus autem eius discipulus Theophrastus in primo
de stirpiũ causis commentario, huiusmodi soluendæ quæstionis ansam nobis præbuit, cuius (vt ar-
bitror) non erit malum verba apponere, quæ Gaza interprete hac de re illo facit in loco. Postquam
enim dixit arbores omnes semine prouenire posse, nihil tamen obstare pleraq; alio etiam prouenire
posse modo pro peculiari cuiq; natura, hæc ad verbum subiungit. Quæ enim sicca sunt & simplicia,
minuscq; plantigera: hæc nullum serendi genus admittunt, neq; enim auulsiõnis, neq; rami auulsiõnis
inquam, quoniam quæ simplicia exeunt, carent eo quod auellere possis: Rami vero & furculi, quia
sunt siccissima. Semper enim quod germinaturum est, aliquẽ humorem habere ingenitũ, eundemque
seruare posse oportet: quod quidem à natura siccis negatum penitus est. Hæc enim vbi dẽpta ex ar-
bore sunt, quã primum diffantur, euaporanturq; & simul omnẽ calorem sibi innatum amittũt. Hęc 20
ob huiusmodi causas nequeunt germinare. Cætera nimirum queunt, quæ media quadã temperie ca-
loris humorisq; constant, valentq; humorem caloremq; sibi insitum diutius conseruare. Quapropter
non solum auulsiõne, verum etiam summis ramulis pleraq; facilẽ pullulare queunt, vt ficus, vitis: &
inter steriles, & aquarũ præuidas, salix, sambucus, populus. Hæc ille, ex quibus profecto facilẽ ad
supradictam responderi potest quæstionem, q; arbores scilicet illæ quæ suapte natura siccae sunt, pau-
lumq; humoris habent innati, & illum diffabilem, & qui facilẽ euaporet, neq; auulsiõne, neq; furculo
prouenire possunt. Auulsiõ nãq; ex ijs fieri potest nulla, vt ait Theophrastus. nãq; siccitate sua &
humoris inopia à radicibus pullulos non emittunt, qui cum matris corpore possint euelli. Vnicules
enim ferẽ huiusmodi sunt arbores: decisisq; furculi germinare nequeũt, aut diutius viuere. nam exigũ
ex ijs subito diffatur & exhalat humidum, cum quo innatum nimirum abscedere calidum necesse 30
est, in quibus solis vitæ causam altricem animæ vim degere sæpenumero est ostensum. Translacione
igitur siue transplãtatione arborum istarum non propagãtur partes, quoniã viuere diutius à matre
ablatae nequeũt: illorũ vero quibus cõstans magis & copiosius est humidũ, quia recisæ diutius viuere
possunt partes, innatumq; custodire calorẽ valent, in quibus alrix nimirũ degit vita, propagatio fieri
cernitur non solum auulsiõne, sed etiã summis decisis ramusculorũ furculis, & terræ infixis, vt in ijs
quas protulit ille plantis, alijsq; plerisq; & omnino in vniuerso ferẽ arbustorũ ominũ genere manife-
ste animaduertere licet. Et hæc sanẽ pro quæstionis dissolutione in præsentia dicta sufficiant. In li-
tera autẽ illa, Quã vero ob causam eẽ quidẽ diuisæ viuere nequeunt, aliæ vero trãfferũtur stirpes: illud
transferuntur siue transplantãtur, idem est ac si esset dictũ, aliæ viuũt. translatae enim illæ quas dixi-
mus plantæ, nedũ viuunt & germinat, sed ex sese multas etiã propagare valent arbores. Post hæc phi- 40
losophus à similitudine quã habere dixerat insecta animalia ad ipsas plantas, circa altricẽ scilicet ani-
mæ vim, in qua ceu viuẽtia ambo nimirũ isthęc cõmunicare videntur genera, ad animalium se refert
genus, dicitq; sensitiuã potẽtiam simili se habere modo in ipsis insectis, vt altrix animæ vis se habere
visa est cũ in stirpiũ genere, tum in ipsis etiã insectis. Vt enim illa in viuẽtium genere actu quidẽ est
vna, potestate vero plures: sic sensitiuã animæ potestas in genere insectorũ se habere videtur. Integris
enim illis actu vna est, potestate plures: quæ tamen ijs præcisõ actu plures efficitur. quolibet enim ex
illis recisa portio & viuere & sentire percipitur si quis digitũ illis admouerit, aut offensaculũ quoppia
opposuerit. Et ego aliàs à puero quodã bifariã scissam vidi locustam, vtrisq; quidem partibus à prin-
cipio stare: postea vero q̃ ille extremos peduculos qui in posteriori corporis erãt parte, digito cõtin-
gere tentauit, portione illã proculdubio sentiẽtem resilire percepi. Istuc ipsum in corniculis etiã inse- 50
ctorum quorũdam animaduertere licet, quæ ablatiõ etiã micãtia capitibus si cõtingantur, illo sanẽ cõ-
trahũtur cõtactu, & in sese recurrere visuntur, vt cũ integrum id erat animal. Sensitiua igitur animæ
vis, quæ ante præcisõnẽ vna dũtaxat actu erat, plures vero potestate, defecto animali actu nimirum
fit plures, & in qualibet illius portione esse cõsetur. Verum ad suam, inquit, cõseruandã diutius natu-
ram recisum in frustra insectorum non valet genus. Plantæ autem valent, quæ sese propagare (vt dixi-
mus) & translatione augere multiplicareq; possunt. Cuius sanẽ rei causam hoc in loco in insectis qui-
dem assignat: in stirpiũ vero genere nõ assignat. Dicit enim insecta diutius perdurare non posse re-
cisa, neq; viuere, quoniã portiones illę organa nõ habent pro illorũ salute cõseruationeq; faciẽtia. à quo
enim portionis frusto ablatũ est caput, id illi nimirũ deficit mẽbrũ quod alimẽti recipere debet escas:
illi vero recisæ parti cui vẽtriculus deficit, id certe ablatũ videtur esse mẽbrũ in quo receptæ sanẽ re- 60
cõdũtur escæ, vt ibi cõcoctæ & digestæ vniuersum postea nutrire queãt animal. Quoniã igitur ab al-
trice animæ potestate vitę ipsius emanat causa, hæc autẽ huiusmodi vtitur instrumẽtis, palãm est quã

Cur in stirpiũ
genere quadã
solo semine
proueniunt:
nonnullæ vero
auulsiõne aut
furculo.

Theo-
phrastus.

Quid in inse-
ctorum recisæ
partes sen-
sum nõ amit-
tant.

Cur insectorũ
recisæ partes
diu viuere ne-
queant.

ob causam infecta diuisa etsi viuere aliquādiu possint, diutius tamē viuere nō possunt. Illud autē, alia vero cum alijs, tum ijs etiā vtrisque, appositū mihi videtur propter recisas insectorum partes, vel aliorū etiam animalium, vt de reptilium diximus genere, in quibus neq; os, neq; venter, neq; cor siue quip; piā illi proportione respondēs reperitur: vt (verbi causa) si lacerti abscindatur cauda. Defectu enim cum oris, tum ventris & cordis frustum illud diutius viuere non potest. Secus autem in stirpium dicit esse genere: namq; auulsæ illarum plātæ, siue ferro recisæ, & in terram demissæ, propagātur & crescunt. Cuius rei hoc in loco non affert (vt diximus) causam, quoniā in superiori, vt arbitror, de lōgitudine vitæ libello illam prius adduxerat: vbi etiā cur recisa infecta viuere nō perseuerēt, nos planē docet. Sunt autē eo in loco hæc illius ad literā verba. Similes autē sunt stirpes ipsis insectis, vt dictum est prius. diuisæ namq; viuunt, duosq; & multa denuo fiūt: verum infecta ad vitæ vsq; actum perueniunt, multum vero temporis durare nequeunt. non enim habent instrumenta, neq; illa efficere potest principium quod in vnoquoq; est. id autem quod est in stirpe, potest. vbiq; enim radicem habet & caudicem potestate &c. Ex quibus sanē de ipsius mente clarissime patere potest tam in recisis stirpiū surculis, quā in frustulis insectorum diuisis, omnia non adesse instrumenta quæ ad illarum vitæ conseruationem faciant: quia tamen principium quod est in plantis, id est alitrix illius, siue animam, siue vitam appellare eam malumus, illa reparare & efficere ex sese valet: iccirco viuunt stirpes, & præcisæ earū repullulant surculi, radicumq; fibrulas ab ipsa recisione producere visuntur. Infecta vero recisa, quoniā id quod in illis est principium, id est animæ virtus, neq; os fabricare potest in frustis illis, neq; cor, neq; ventrem, diutius viuere nequeunt: viuere tamen præcisa possunt infecta (vt hoc inquit in loco) quoniā similia sunt animali ex multis cōstituto cōpositoq; animalibus. quod etiā in libello de animalium incessu dixerat. quēadmodū enim, vt narrat fabulę de Gerione, si duo quidā homines cōiunctis adherescētibusq; nascerētur dorsis, ij à se inuicē postea diuisi aliquandiu viuere possent: ita similitudinis hinc sumpta euidētia, huiusmodi quippiā existimare de ipso insectorū licet genere, cuius quelibet pars ceu solitariū de per se videtur esse animal: quāobrem diuisæ etiā de per se viuere possunt partes.

Insectorū genus veluti ex multis animalibus esse cōpositum.

Quæ autem optime constituta sunt animalia, istuc minime pati videntur, quoniam illorum natura quoad eius fieri potest maxime est vna: quamobrem nonnullę partium præcisę exiguum sanē ostentant sensum, quoniam animale quandam retinent affectionē. Ablatis nanque visceribus palpitant, vt testudines exempto corde.

Differentiā hoc in textu sensui patētem recenset philosophus optime constitutorū animalium, id est perfectiorū, quam ad insectorum habēt genus: cuius etiā assignat causam. Dicit enim perfecta animalia, vt homo scilicet est, & equus, & bos, nō pati hoc, id est nō posse diuisa & secta viuere, vt insectorū perstare potest genus, quoniā illorū vt maxime fieri potest, vna est natura, & nō multę, id est quoniā vnūquodq; illorū vnūcū est animal, & nō veluti ex multis cōstitutum animalib;: qualia diximus esse infecta: quāobrem, inquit, quædā ex illis recisæ partes exiguū faciūt & ostētāt sensum, id est vel exigue admodū & obscure penitus sentiūt: & nō vt insectorū recisæ partes, quæ manifeste sentire percipiuntur. Vel potius faciūt sensum, id est exiguū & imbecillē se spectātibus faciunt sensationē, q; recisæ scilicet viuunt. Exiguas enim & debiles quasdā ostētāt palpitationes, quæ cito desinunt: quoniā (vt ait) animalis in ijs præsens magis cēsetur esse passio quædā & affectio, q; animæ præsentia sensitivæ: quæ certe decisis insectorū portiunculis adesse nulla est cōtrouersia. Quāto igitur differunt affectiones & passiones ab ijs quorum esse dicuntur affectiones & passiones, tanto perfectiorum animalium præcisæ partes in sentiēdi opere ab ipsis insectorum distare certū est partibus. Multū autē quantū differt à suis affectionibus & passionibus anima. Rationabiliter igitur plurimū is distabit sensus qui cōiunctim & immediate ab ipsa fit anima, vt is qui in præcisīs insectorū cōspicitur partib; , ab illo qui ab illius resultat affectionibus & passionib;: qualis sanē in animalium trūcis perfectiorū animaduertere licet. Et ideo inquit optime cōstituta illa animalia separatis plerūq; viscerib; motū facere & palpitare. nonnulla enim ex illis cernere cōtingit exenterata & viscerib; carētia ad breue saltē tēporis spatiū palpitare: & nos aliquādo cōspeximus iugulatū & euisceratū porcellū motari quodāmodo, & veluti micare, & quibusdā cōtremiscere partibus, nō quidē animæ præsentia sensitivæ, quæ sanē tūc aderat nulla, sed affectione passionēve quadam ab illa infusa quæ adhuc restabat in mēbris. Materialis enim affectio vt vniuersa abscedere possit, aliquo certe tēporis indiget spatio: ipse autē hoc in loco dicit id ipsum testudinib; accidere, q; exempto corde adhuc palpitēt & motētur, eādē ob causam, id est animalis præsentia passionis siue affectionis adhuc exempto corde in illis restantis.

Perfectiora animalia naturæ vnitatē maxime habere.

Materialis affectio cū accedentes tū abscedentes tempore indigere.

Ræterea in stirpibus & in animalibus id palām est: & in stirpibus quidē, si productionē ex semine, tum insitiones & trāsplātationes animaduertere voluerimus. Ex seminibus nāq; generatio

omnibus cōtingit à medio. Cum enim biualua sint omnia: qua cohærent, continetur, & medium vtrarunq; est partium. Hinc etenim & caudex pullulat, & nascentium radix. Principium autem illorum est medium. In insitionibus etiã, & trãsplantatis id ipsum maxime contingit ipsis truncis: quãdoquidem rami simul principiũ & mediũ ipse est truncus: quãobrem aut illũ auellũt, aut illi inserunt, vt vel ramus vel radices ex illo proueniant: tanquam principium quoddam sit à medio caudicis & radice.

Propositũ est philosopho (vt retro etiã vidimus) demonstrare altricẽ animæ vim, quæ vniuerso viuẽtiũ generi vitę actũ suggerit, in medio corporis animalium collocari, id est in corde, vel in aliqua huiusmodi parte quæ cordi proportionẽ respõdeat: idq; ipsum aliquot retro assequutus est ipse rationib; quib; (vt ex alijs plerũq; alia pullulãt) sermonis decursu cõueniẽtias quasdã differẽtias que adiũxit, per quas cũ dissentire à se inuicẽ, tũ cõuenire plãtarũ insectorũq; naturę animaduertitur. Denuo igitur ad constitutũ redit negotium, probationeq; de sensus euidentia recepta ostendit virtutẽ animæ altricẽ cum in ipsa stirpiũ natura, tum in animalium etiã genere in medio reperiri: primoq; de ipsis agit stirpib;. Cũ autẽ illarũ triplices ferẽ generationis animaduertãtur esse modi: aut enim semine pueniũt: aut auulsione: aut insitione: hos omnes in prẽsentia recẽset philosoph; & ostẽdit, id quod oculata etiã cernitur fide, in vnoquoq; illorũ productionis & generationis initia ex medio sanẽ pullulare & emergere. Vbi autẽ prima est productio & generatio, primã etiã esse nutritionẽ certũ est. In plantarũ igitur omnium medio altricẽ collocari animæ potestãtẽ illarũ vitæ causam, cum clarissimũ, tũ etiã indubitatẽ esse fidei videtur. Dicit igitur productionẽ siue generationẽ omnibus, eam scilicet quẽ ex seminibus fieri animaduertitur, ex ipso sanẽ cõstare medio. Cũ enim malus ex mali, & pirus ex piri producat genereturq; semine, illarũ certe generatio & productio ex illis fit medijs. Nã cũ omnia femina sint biualua, id est bifariã suapte natura diuisa, licet partes illę vnico & perpetuo superinducti corticis velẽtur inuolucro, ex medio certe illo interstitio vbi geminæ vniũtur partes, cũ plãtarũ pullulãt caudices, tũ ipsarũ cõformãtur radices. In ipso igitur medio, in ijs inquã quæ proueniũt semine, cõtinetur, id est inhabitat & degit alrix animę vis, de qua verba facim;, & vtrarũq; partiũ est media, id est duarũ illarũ valuarũ quas in seminib; esse dixim; omnibus. Inde enim (vt dictũ est) & ipse egreditur caudicis pullul;: & eo sanẽ loci futurę posthac arboris radices cõformãtur & prodeũt. Hoc autẽ in primis feminũ germinationibus sensu manifeste cõprehendere licet, & mediũ illarũ esse principium animaduertitur: quod altricẽ sanẽ esse animę vim sæpenumero asseuerauimus: istoq; modo ei stirpiũ generationi & productioni quẽ ex semine prouenit, attestari sanẽ videtur sensus: qui etiã hac eadẽ de re in trãsplãtationibus cũ auulsione fiũt, & in insitionib; id ipsum esse cõfirmat. Sũt autẽ per insitionẽ generationes proueniẽtes, cũ ex alia scilicet arbore ramusculi in alijs inserũtur arborib; vel eiusdẽ generis, vel diuersi, quarũ tenaci cõprehensiorsu suã posthac ex alieno faciũt vitã. Trãsplãtationes autẽ hoc intelligũtur loco, plãtarum generationes quẽ auulsione fiunt, cũ scilicet rami à matre auulsi, siue à radice, siue ab alio corpore, in bene subactã transferuntur terram, qui viuere sanẽ & auferere cernũtur, & ex sese proceras efficere arbores. In his igitur duobus stirpiũ generationis modis hoc idẽ accidere dicit, id est germinationes & pullulationes circa medium fieri & apparere: ibidẽq; principium reperiri, id est altricẽ animæ potestãtẽ. Truncus enim, inquit, principium quoddã est ipsius rami simul & mediũ. Pro quo animaduertendũ esse censeo q; ista in arboribus partiũ feruntur vocabula, Radicũ cespites, siue radices, quæ terra continentur: Stipes siue caudex, qui primo à terra surgit & erigitur: Trunci, qui à stipite scilicet vndiq; exeũt rami, veluti arboris ipsius brachia: Rami, tenuior truncorũ portio: Surculi, ramorũ extremitates, & tanquã desinẽtis iam arboris nouella germina. His ita constitutis, clara (vt arbitror) philosophi est litera. Dicit enim truncũ quoddam arboris esse principium simul & medium. æquiualeat nanq; hoc in loco cum principio medium. nam in medio altricis principium animæ reperiri demonstratum est retro, & idẽ etiam nunc agitur. est autem medium truncus ipsius rami, & stipitis siue caudicis, vt oculata percipitur fide, & ex pauloante dictis apparere etiam potest, necnon ex huiusmodi ostensionis ratione, quam ad clariorem philosophi sensum in expositis elementis adducere non dubitamus. Sit itaq; arboris stipes A B C: cuius truncus quidẽ sit B D E: ramus autem, trunci ipsius pars, D E. Hoc in casu truncus (vt videtur) cum ipsius rami est principium, tum etiam medium. medium nanq; rami & stipitis ipse est truncus. Quãobrem, inquit, in trãsplantationibus, & in ea quæ per auulsionem, siue plantæ decisione fit generatione, truncum quidẽ euellũt siue præcidunt, & in rite subactam deponunt terram, ceu medium quiddam quod in se animę vim cõtinet altricẽ: reliquã vero illius partẽ, id est ramum, extra terram esse sinunt, qui postea à naturali sibi à defosso trunco subministrata vi pullulat, & surculos frondesque ex sese

Triplices in stirpibus generationis modi

Bifida omnia fere esse femina.

Insitio. Auulsio.

Partium in arboribus vocabula. Radices. Stipes vel caudex. Truncus. Ramus. Surculus.

qui postea à naturali sibi à defosso trunco subministrata vi pullulat, & surculos frondesque ex sese

producit & generat. Et hoc sanè generationis modo ex malorum punicarum præcipue, ficorūq; ramis nouellæ surgunt arbores: necnon ex taleis vites oleæq; mira fertilitate proueniūt. In ipso autem infitionis opere, ramo falce reciso à trunci ipsius corpore, ipsoq; postmodum scisso, in illius rimulam cuspidatim decifus ex aliena arbore immittitur ramusculus, qui de alieno posthac viuens, & veluti in nobiliorem adoptatus familiam, generosos postmodum sui generis procreat fructus. In quo etiam generationis modo (vt clarissime patere potest) truncus ipse medius est inter insertum ramusculū, & arboris illi⁹ stipitē. Ab ipso igitur insert⁹ alitur surculus, vt prior decifus alebatur ramuscul⁹: altricq; animæ vis, principium inquam vitæ, in illo nimirum collocari, & ex illo splendescere existimatur. Et iccirco subdit philosophus, vt vel ramus, vel radices ex illo proueniant. Ramus quidem, vt in infitionibus manifeste percipitur, vbi pro reciso ramusculo, ex altera sanè arbore in truncum coniecti germinant surculi. Radices vero, vt in translationibus ex auulsione, quas etiam transplantationes vocant, vbi decifus (vt diximus) siue auulsus ab arbore truncus, & in terram deiectus, humescit primo, mox radicum ex sese germinat & producit fibras, quæ extra terram stantem ramusculum cum deceter alere, tum etiam in magnam producere valent arborem. His ita positis & ostensis, conueniēti sanè textum hunc de stirpium generatione claudere videtur sine. Nam sicut, inquit, in auulsionibus & infitionibus vitæ principium in medio rami & caudicis esse percipitur, ita in totius arboris natura id ipsum principium, id est altric animæ vis, in medio radicum caudicisq; interstitio nimirum collocatur: & ad summam in omni viuientium genere medium semper vult obtinere.

Principium
mediū fern-
per vult obti-
nere.

IN animalibus autem sanguine præditis cor primum formatur. Hoc autem palam est ex ijs quæ cum adhuc fierent, nobis videre contigit. Quamobrem & in ijs quæ sanguine carent, id quod cordi proportionem respondet, primum gigni est necessarium. Quod autem cor venarum sit principium, & in ijs quæ de animalium partibus sunt cõmentarijs dictum est prius: necnon quoniam sanguis ijs qui eo sunt præditi, vltimum est alimentum, ex quo fiunt membra. Manifestum igitur est quod vnā quandam in conficiendo cibo operam oris potestas subministrat: alteram vero ventris ipsius vis: cor autem præcipuum est, & finem imponit. Quapropter & sensitivæ & altricis animæ principium animalibus sanguine præditis esse in corde necesse est. Aliarum enim partiū operæ in alimento, huius sunt gratia operæ. Oportet enim id quod præcipuum est, ad id cuius gratia est persistere, & non in ijs quæ sunt huius gratia: vt medicus ad sanitatem. Sed profecto quod præcipuum est sensuum in sanguinem habentibus omnibus, in hoc est. Necessarium nanque est omnium sensiteriorum in hoc commune esse sensiterium.

Quoniam retro (vt vidimus) dixerat philosophus manifestū esse altricis animæ virtutē & in ipso stirpium genere, & in animalibus in ipsorum medio collocari, idq; pluribus ostenderat rationibus indubitata esse fidei in ipsis stirpibus, id ipsum in animalibus etiā esse euidentibus probationū declarat indicijs. Eo autē in genere à sanguine præditis initiū non ab re facit, quoniam & perfectiora sunt illa, & ostensionum magis expressas capiunt probationes. Quo etiam in loco (vt retro fecerat) non nihil sensus testimonio vtitur, cuius sanè validum (vt diximus) in huiusmodi rebus videtur esse iudiciū. Dicit igitur qd in sanguine præditis animalibus inter omnia alia membra primū formatur cor, quod cum ex alijs multis, tum ex ijs palam esse debet quæ in ipsis generationis exordijs, dum adhuc animalia fiunt, videre contingit, vt omnis quotidie experitur vita. Namq; genitale viri semen muliebres subintrās locos, à virtute secum ingressa in spiritum cõuertitur, qui in prolificum mulieris agens semen, siue menstruas illius humiditates, in illis sanè pro sui domicilio tenuē quādam cõformat vesiculā, quā esse futuri animalis cor omnes sanè autumant phisici. Prima igitur sine controuersia in animalibus sanguine præditis cordis est conformatio. Quare & in illis etiā quæ sanguine carent, non solū vero est consentaneū, sed etiam necessariū, particulā illā quæ cordi proportionem respōdet, omnes alias corporis partes in generationis præuenire primordio. Perfectiora enim animalia in eiusmodi re de imperfectiorib⁹ indubitata sanè astruere debēt fidē. Ceterū cū cor ipsum parve quæ illi proportionem respōdet in animalium genere, & medium obtineant locū, & primo viuere

Quomodo
placimentur
animalia.

conspiciantur, altricem animæ vim, quæ à sensitua (vt vidimus) in animalibus non seiugatur potestate, medium obtinere locum summa est necessitas. Cor enim quod primum in animalium genere viuit, & primo nutritur, in medio cum priorum & posteriorum, tum superiorum & inferiorum necnon dextrorum & sinistrorum manifestò esse percipitur. Et hæc est clara (vt arbitror) ostensio quæ hoc in loco magis innuit, quæ exprimat philosophus demonstrans altricem animæ vim in animalium collocari medio. Verum ipse hic alia etiam instat via id ipsum ostendens. Dicit enim venarum originem ipsum esse cor, quæ per vniuersum animalis disperguntur corpus. seq; istuc ipsum demonstrasse in ijs cõmentarijs qui de animalium partibus inscribuntur. Cui sanè addendū est id etiã fecisse in tertio de animalium historia libro, necnò in ijs qui de generatione sunt cõmentarijs. His enim in locis à sinistro cordis sinu quem ventriculum vocant, cum arteriam quæ aortam appellat, tum venam magnā originem habere affirmat, per quas ceu per canalium fistulas quædam sanguis in corde decoctus, vltimum inquam membrorum alimentum, ad diuersas corporis deriuatur partes, quibus cum alimenti subsidio vitalē etiam animalēq; importat & cõuehit spiritum, quibus postea cum augetur alunturq; animalis mēbra, tum viuunt & sentiunt. Verum hic postea triplicis ciborū digestionis cõcoctionisq; philosophus meminit. Nanq; primā in ore fieri dicit cum masticatur molliunturq; cibi: secūdam autem in ipso fieri ventre, quæ stomachum recentiores vocāt medici, vbi humescunt conficiunturq; coniecta cibaria: tertiam vero in ventriculis fieri cordis asserit, vbi genitus decoquitur sanguis, purusq; & syncerus efficitur, & ad nutrienda posthac membra fit aptus & efficax. De quarto autem digestionis modo qui in iocinoris fit corpore, hoc in loco nullā facit mentionem, vel quia vniuersum nimirum id cordi asserit bit opus: vel quia illud sanguinis appellat nomine, qui vltima & exactissima concoctione in corde tanquam aurum obryzum in nouissimo fornacis camino depuratur. Neq; hoc ab re me equidē, quādo confectus in iocinore sanguis plurimis scatet superfluitatibus & excrementis. Nanq; de illo quod sanè est aquosum, ad ipsos decolat renes: quod vero crassum est & acre, cuiusmodi atra est bilis, ad lienis amandatur receptacula. cholericæ vero illius & biliosa portio, felis vesicæ delegatur, vt purior postea cordis intret penetralia, à quo examinatus (vt diximus) & nobiliori coctura insignitus, animæq; characterem accipiens, posthac spirituum cum animalium, tum vitalium contubernio, per venarum quaqueuersus sparsas & deriuantes fibras membris omnibus alimentum præstat & vitam. Quamobrem non immerito in textus litera dixit philosophus in hoc confectionis opere principalissimas esse cordis partes, in hocq; consummatum expleri illius finem. Cum quo stare etiam potest, id quod medici confirmant, sanguinis in iecore substantiam generari, dummodo intelligatur illum non esse purissimum & defecatissimum, ita vt membris omnibus alimentum vitamq; præstare possit. Quam sanè rem ab ipso (vt diximus) accipere corde cum ipse hoc in loco philosophus asserit, tum retro dictæ & post etiam dicendæ rationes de virtutē animæ altricis & sensitua in cordis arce collocatis, fidem proculdubio asserere possunt. Cõcludit igitur philosophus ex ijs quæ dicta sunt, vim animæ altricem, & sensituum illius principium necessario in ipso collocari corde. cum enim in illo vltimū fiat nutrimentum (vt ostensum est) & vbi vltimum nutrimentum, ibi est nutriens primum: vbi autē nutriens est primum, id est altricis animæ vis, ibi etiam est primum sensituum, vt retro est demonstratum: vbi certe vltimum est nutrimentum, ibi istæ proculdubio animæ reperiuntur potestates: sed illud in corde fieri & reperiri ostensum est: propositum igitur bene (vt arbitror) & valenter est demonstratum. In litera autem quando dicitur, Aliarum enim partium operē in alimēto, per partes intelligit os & ventrem siue stomachum: & si cui placet, intelligatur etiam iecur. Operē enim istorum omnium, id est confectiones & concoctiones in illis effectæ, cordis nimirum operē sunt gratia: & iccirco subiungit. Oportet enim id quod præcipuum est (præcipuum & principale vocans virtutes animæ altricem & sensitua) ad id cuius gratia est persistere, id est in ipsa cordis arce collocari, cuius gratia operē, ceu cuiusdam finis, aliarum operē laborant partium: & non in illis mēbris quæ alterius scilicet sunt gratia, ipsius videlicet cordis vt illi deseruiant & subministrent: Vt medicus, inquit, ad sanitatem. Quemadmodum enim medicus sanitatis est gratia, cui omnibus deseruit modis: ita oris, ventris, iocinorisq; operē, cordis opificio habilem aptamq; præparant materiam. His constitutis postremo subiungit in sanguine præditis animalibus primum sensituum in hoc collocari loco, id est corde, necesse esse: explanatq; ipse quid per præcipuū & principale omnium intelligit sensuū, ipsum scilicet communem omnium sensiteriorum sensum: qui tum sentit ipse, tum aliorum diiudicat sensuum opera: de quo certe plura & exactiora in peculiaribus de anima cõmentarijs sunt ostensa: & nos in ijs quæ retro dicta sunt de sensitua animæ potestate, ceu eadem de re, idem arbitrari oportere contendimus.

DVos autem manifeste huc contendentes videmus, gustatum, & tactum: quare & reliquos est necessarium. In hoc enim alijs contingit sensibus facere motionem: ipsi vero non tendunt ad eum qui sursum est locum. Præterea etiam si vita omnibus in hac consistit par-

Cor venarum esse originē.

Aorta arteria Vena magna.

Triplex in animalibus digestio.

Cur de digestionē in hepate facta non meminerit.

Vltimum nutrimentū primo nutritiuo coniunctum.

Communem sensum omnium esse præcipuum.

10

20

30

40

50

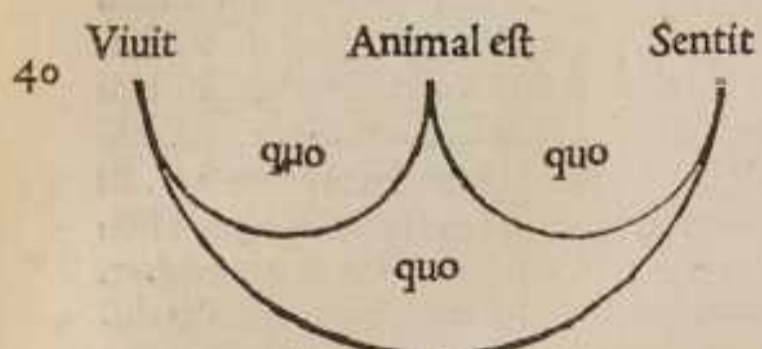
te, palàm est quòd ipsi sensitivum inesse principium est necesse. Quo enim animal est, eo & vivere dicimus: quo vero sensitivum, eo corpus animal esse asseueramus. Cur autem alij quidem sensuum ad cor manifeste contendunt, alij autem in capite sunt, & eam ob causam pleriq; existiment animalia cerebro sentire, separatim in alijs dicta est causa. Ex ijs igitur quæ apparent, & quæ dicta sunt, est manifestum quòd in hoc, & in trium corporis partium medio, cum sensitivum animæ, tum augmentativum & nutritivum est principium.

10 **Q**uoniam in superioris (vt vidimus) textus calce dixit philosophus q; cõmunis sensus qui aliorum diiudicat opera sensuum, in sanguine præditis animalibus cordis obtinet arcem: hoc in textu ad euidentiorem doctrinæ modum, nedum sensum communem in corde, sed par-
 20 tiales etiam sensus omnes ibidẽ reperiri & contendere dicit, idq; demonstrare nititur euidentia à duobus sensibus sumpta, gustatu scilicet & tactu, quos manifeste ad ipsum tendere cor cum ex ipsis animalium dissectionib; patet, tum ipsa etiam nimirũ dictat ratio. Neruorum etenim omnium fons & origo est cor, quibus & carni cum sensus ascribatur tactus, illum profecto ad ipsum referri cor vero est consentaneum. Porro gustatus ipse tactus quidam esse censetur, vt & alibi ipse, & in secundo de anima libro præcipue demonstraui. Præterea quoniam sensus tactus crassior materialiorq; est q̃ alius quispiam ex reliquo sensuum ordine, materialiq; etiam alteratur modo: idcirco terreum à prædominio & cõpactum esse illum oportet, vt huiusmodi perferre queat alterationis modos, cuiusmodi etiam neruorum natura esse cõsetur. In tali igitur parte eum esse oportet, quæ cum terrestris & compacta, tũ calida etiã sit & neruosa. maiore enim caliditate ad opera indiget sua tactus, q̃ aliorũ sp̃ia sensuum. Huiusmodi autẽ cordis est essentia, cõpacta inquã & terrea, plurimiq; contexta
 30 nã, vt pote quæ illorũ origo est & principiũ, & inter alias calidissima est animalium partes. In corde igitur sensum tactus collocari, & ad ipsum tendere necesse est. Quodq; de tactu dicitur, de gustatu sanè etiam intelligere oportet. Gustatus enim (vt diximus) quidam est tactus. Ex dissectionibus autẽ manifeste percipitur cum alios ad cor tendere neruos, tum geminos illos qui sub linguæ sunt basi, in quibus gustatus sensiterium esse physicorum elegantiores autumant. Certum igitur est quod hic philosophus dicit, duos istos sensus ad cor ipsum cõtendere: quapropter subiungit reliquos etiã ad ipsum tendere esse necessarium, si quidem duo isti eo loci peruenire videntur. Cuius statim rei subditur ratio, quoniam, inquit, aliorum motiones sensuum quibus ab externis excitatur obiectis, cũ ad ipsum communem referantur sensum (vt retro dictum est) qui cum altrice animæ potestate degit in corde, ad ipsum sanè tendere cor est necessarium. ad ipsum enim à sensiterijs omnibus deducentes sanè sunt
 40 semitæ, quas *ωρόρου* græci vocant, illarumq; nulla ad cerebrum dirigi & tendere cõspicitur. id enim intelligit sanè cum dicit, ad eum qui sursum est locum. Quam etiam rem alia demõstrat via. Si enim, inquit, in tali parte, id est in corde ipsa consistit vita, vitæ scilicet principium altrix animæ potestas, palàm vtq; esse potest in ipso etiam sensitivum animæ principiũ necessario reperiri. Ostensum enim est retro duo isthæc principia in ijs quæ vtraque habet animalibus, simul iuncta copulataq; esse. Ipse autem hoc in loco syllogismi cuiusdam necessitatem afferre videtur, obscuriori sanè prolato modo.

Tactũ & gustatum ad cor tendere.

Vbi gustatus sensiterium.

Omnes sensus ad cor tendere.

quo enim animal est, inquit, eo & vivere dicimus: quo vero sensitivum, eo corpus animal esse dicimus. vbi conuerso solummodo formæ ipsius modo & ordine, in prima figura hoc concludi potest modo: Secundum quam partem sensitivum est quippiam, per illam est animal: Secundum quam partem est animal, per illam viuit: Igitur secundũ quam partem est sensitivum, per illam & secundum illam viuit. Si autem hoc est, vt sæpenumero est declaratum, nõ in alia vtq; corporis parte sensitiva animæ collocabitur

vis, in alia vero illius altrix potestas vitæ principium & origo, sed in eadem certe erunt, cordis scilicet arce collocatæ, ratione, vt dixit, seiugatæ & distinctæ, subiecto vero eadem & coniunctæ. His ita constitutis, quoniam non immerito quispiam de his quæ dicta sunt ambigere iure posset, plures, imò ferè omnes in animalium capitibus conspiciens esse sensus, idcirco subiungit statim ab huiusmodi se excusans disquisitione, in alijs hac de re separatim se pertractasse locis, in ijs videlicet qui de animalium generatione inscribuntur libris. Dixit enim ibi visum quidem in priori capitis parte, eademq; eminentiore fuisse à rerum natura collocatum, vt inde ceu ab altissima quadam specula occurrentia quæq; præuideret, ad eam sanè partem ad quam fit motus: in ante autem omnis fit motio. Auditum vero ad latera fuisse collocatum, quoniam nõ ex directo solum, sed circumquaq; audire & sonos percipere natum est animal. Similiq; modo in sublimi odoratus sensum constitutũ fuisse, cũ euaporationes vni-

Cur plures sensus in capite sint collocati.

uerſæ in quibus ſanè eſt odor, leuitate ſua ſumma petere comprehendantur. Guſtatum præterea eodè collocari conſtituicq; in loco, vtile certe & commodum fuit: cum à guſtabili immutetur ſenſus, quod os ſanè ingredi intrareq; debet: os autem in animalium vniuerſo genere ſuperne poſitū fuiſſe iam eſt demonſtratum, vbi ipſum reperitur caput. His ita conſtitutis & declaratis philoſophus rationes ex ſenſus euidentia ſumptas hoc claudit in loco, dicitq; perſpicuū eſſe nō ſolū ſenſitiuam animæ vim, ſed eam etiam quæ augeſcere facit, & quæ alit & nutrit, in hoc, id eſt in corde, & in medio trium corporis partium conſtitui & collocari. tres illas corporis intelligens partes, ante ſcilicet & retro, dextrum & ſiniſtrum, ſuſum & deoſum: cuiuſmodi ſanè cordis eſt locus, vel partis illius quęcunq; cordi proportionē reſpondere cenſetur.

Quod ratione etiam perſpicuum eſt, quando in omnibus naturā 10
conſpicimus quoad fieri poteſt quod optimum eſt efficere. cū
autem in medio vtriuſq; principij exiſtat eſſentia, vtrūq; pro-
fecto membrum ſuam ipſius perficit operam, tum id quod vltimum cō-
ficit alimentum: tum illud quod recipit. Penes vtrunq; enim eorum ita
erit. Locus quinetiam huius medius, principis eſt locus. Præterea quod
vtitur, & quo vtitur, differre ſanè debent. Vt autem poteſtate, ita etiam
contingit modo: quęadmodum tibia, & quę tibiā mouet manus. Si igitur
eo quod principium habet ſenſitiuum, determinatum eſt animal, in
ſanguine quidem præditis iſtuc in corde conſtitui principium eſt neceſſe:
illo vero carentibus, in parte ea quæ cordi proportionē reſpondet. 20

Naturā quoad
fieri poteſt ſcē
per quod eſt
meli⁹ facere.

Prima ratio
oſtēdens præ-
ſtātes animæ
poteſtates in
corde colloca-
ri.

Secunda ratio
à loci excellē-
tia & dignas
tione ſumpta

Tertia ratio.

Postquam retro (vt vidimus) demonſtrauit Ariſtoteles ex ijs quæ ſenſu percipiuntur, q̄ in me-
dio animalis corpore ſenſitiua & altrix animæ degunt vires, id ipſum probabilius etiam ratio-
nū quarundam euidentijs hoc in loco oſtendere cōtendit: dicitq; quoniā receptum eſt, & maxi-
mæ proſitionis loco ab omnibus iam conſeſſum, naturam ipſam ex ijs quæ fieri poſſunt, ſemper
quod optimum eſt facere: ex ſubiectæ nanq; materiæ conditione cum optima omnia tum decentia &
pulchra ſemper architectatur & efficit natura: optimum autem eſt vires animæ prædictas in medio
collocari: in medio igitur illæ proculdubio conſtituentur. Quod autē vtriuſq; principij eſſentias opti-
mum ſit in medio eſſe collocatas: (vtrunq; vocans principium, cum altricem, tum ſenſitiuam animæ
poteſtatem) inde probare & oſtendere contendit, quoniam ſic ſe habēte re, vtrūq; inquit, membrum
ſuam egregie nauare & perficere poteſt operam. per vtrūq; membrum ſuperas (vt arbitror) & infer- 30
nas corporis intelligens partes. Cum enim eæ animæ vires quæ vitam ſenſumq; omnibus miniſtrant
corporis membris, in medio totius corporis fuerint collocatæ, ex æquo certe omnib⁹ adēſſe poterūt,
præſentiaq; ſua omnia rite diſponere & temperare valebunt: & idcirco ipſe in litera membra magis
ſignare q̄ exprimere volens illa, dixit, tum id quod vltimum conficit alimentum, tum illud quod reci-
pit: ſignificans per primum cum os ipſum, tum ſuperiora etiā viſcera. ibi enim alimenti ipſius & pri-
ma & vltima ſit cōſectio. per ſecundū autem quod recipere dicit, intelligens & vētrem, quem ſtoma-
chrum vocāt, & inferiora etiam, aluum ſcilicet & inteſtina, in quibus ſanè alimenti cōcoctioes fiūt:
& ab illius etiam excrementis nonnullæ excernuntur partes alēdis animalium membris quibuſdam
non inutiles neq; incōmodæ: quibus diuerſarum partium operis multum profecto conferre cenſendū
eſt altricis principium animæ in illarum medio collocatum, & vtriſq; penē cōiunctum membris. In 40
corporis igitur medio naturæ opificio nihil vnquam fruſtra, nihil perperam facientis, ſed omnia ſem-
per pro ſubiectæ captu materiæ optime diſponentis, altrix animæ poteſtas merito collocari debet.
Quare & illius etiā ſenſitiua vis eo loci conſtituetur. quæ nuſquam vbi ambo reperiuntur, ab illa diſ-
iungi animaduertitur. Hoc ita conſtituto aliam ad id ipſum oſtendendū adducit rationē à loci ipſius
natura dignationeq; ſumptam. Cum enim medius ſemper locus principalem & veluti regiam habe-
re cenſeatur dignitatem (ſecuritatē nāq; plenus eſt, & ab omni aduerſantium incurſu tutiſſimus) vi-
tali merito aſſignari debuit principio, vt ibi peculiare altricis animæ eſſet domicilium, vbi & maior
ſecuritas, & aduerſantiū minor eſſet timor. Huiuſmodi autem in animalib⁹ thorax eſt, & in ipſo re-
poſitū cor, ſiue quippiā quod cordi proportionē reſpōdere cenſetur. Tertiam ſub his ad id ipſum oſtē-
dendum aſſert philoſophus rationem, quæ huiuſmodi eſſe videtur: Quod vtitur, & quo vitur, inter ſe 50
iure differre vidētur, eaq; nimirum diſtare differentia qua artifex ab instrumentis diſtat ſuis. Porro
quod in animalibus eſt medium, id eſt thorax & cor, id eſt quod vtitur: alia autem omnia mēbra ſunt
quibus vtitur. Artificis enim ſimilitudinem gerit cor: alia vero omnia instrumentorum habent vices:
quod vel inde palām eſſe poteſt. Nanq; ſine pedibus manibusve, capiteq; etiam ipſo (vt in cancrorū

est genere) esse potest animal: sine corde vero, aut proportionata cordi parte, haudquaquam esse potest. Principalissimum enim & maxime necessarium membrum est cor, quo alia sanè indigent omnia, cū ipsum nullis indigeat alijs. Cum igitur hoc manifestæ sit veritatis, & cum rationibus, tum experientijs etiam comprobatum, quod vtitur, certe erit medium: quibus autem vtitur, reliquæ corporis erūt partes. Cæterum melior vtentis est conditio & modus, & potestas planè dignior, per quam quod vtitur, facere & mouere, necnon imperare cēsetur, q̄ illorum est modus quibus vtitur, quæ nimirum pati & moueri & regi dicuntur. Cuius autē modus est melior, & dignior potestas, illud profecto dignius excellentiusq; esse censetur: vt docta musici manus, tibijs scienter vtens, nobilior digniorq; omnibus est tibijs. Cor igitur ipsum sine controuersia omnibus animalis partibus dignius erit & excellentius: quod cum medium trium illarum (quas retro diximus) conspiciatur esse partium, dignationem certe suam & excellentiam medio concedit & donat loco, qui locati nimirum referre & sapere naturam videtur. Alijs igitur melior & dignior omnib⁹ medius iure est locus. In meliori autē & digniori præstantes animæ potestates collocari dignum sanè & æquum est. In medio igitur animalis corpore cū alitrix animæ reponitur vis, ipsius vitæ origo & conseruatric: tum sensitium illius principium, à quo nimirum animalis insignitur essentia. id autem medium in sanguine quidē præditis animalibus (vt sæpenumero diximus) est cor: in alijs vero quæ viscere illo carere videntur, cordi proportionata quædam censetur esse pars.

Mnes autem partes, & vniuersum animalium corpus cōnatam habent quandam naturalem caliditatem: quapropter dum viuunt quidem, apparent calida: vitæ autem vsu orbata, contrario se habent modo. Neesse igitur est huius principium caliditatis, ijs quæ sanguine sunt prædita, in corde esse: illis vero quæ sanguine carent, in parte cordi proportionate respondente. Omnia nanque conficiunt & alimentum concoquunt naturali calido, idq; in primis quod præcipuum est cor, vel quod illi proportionate respondet. Quo fit vt alijs quidem frigescentibus partibus remaneat vita, contra quod in hoc omnino corrumpitur, propterea quod caloris & animæ principium quasi eo loci ignitæ, inde omnibus dependet: exanguibus quidem in parte cordi proportionali: sanguine vero præditis in ipso corde. Necessarium igitur est simul & vitam & huiusmodi saluum esse calorem: eamque quam vocant mortem, huius esse interitum. Atqui duplices ignis animaduertimus interitus, exsiccationem, & extinctionem. Appellamus autem id quidem quod à semetipso illi accidit, exsiccationem: quod vero à contrarijs, extinctionem: & illud quidem senectutem: hoc autem violentiam.

Mltus profecto est & ferè nimius philosophus ad probandum & omnibus rationum modis ostendendum virtutem animæ alitricem in medio viuentiū corpore, id est corde, aut illi proportionate correspondente parte collocari. Nam post adductas quæ à sensu sumi possunt euidentias, post rationes tum communes, tum etiam proprias & peculiare huius rei connumeratas, tanquam ægre ab hoc contemplationis curriculo discedens, alia etiam id ipsum nunc probare aggreditur via, nouamq; rursus eadem de re comminiscitur rationem, à comato animalium calido occasione accepta, quod cum in vniuerso (vt videtur) dispersum sit corpore, & omnia illius permeet discurratque membra, ibi plurimus non immerito esse censetur, vbi fons origoq; sanguinis & spiritus esse percipitur: sed sine controuersia in sanguine præditis animalibus locus & sedes illa est cor: in carentibus vero illo, cordi proportionate quoddam membrum. in his igitur plurimam & vegetam esse caliditatem cōnatam neesse est. Porro vbi plurima naturalis adest caliditas, ibi vitæ proculdubio adest principium: cuius nimirum ad peculiare peragendum opus, alendum scilicet, caliditas est instrumentum. In corde igitur, aut in parte illi proportionate respondente, vitæ constitui & collocari principium, id est alitricem animæ potestatem, summa est necessitas. Hæc Aristotelica (vt arbitror) est ratio hoc in textu probans principium vitæ in ipso esse corde, aut in parte illi proportionate respondente, in vniuerso inquam animantium genere. Quæ autem ad litteram spectant, hoc se habere videtur modo. Caliditatem primo dicit cōnatam adeste quædam cum vniuerso animalium corpore, tum singulis etiā illius mēbris,

Spiritus & sanguis calidissimi animalium partes.

Eousque viuere animal quousque ali potest.

Cor extremum in animalibus frigere.

Cur mortem frigidam & exanguem poetæ dixerent. Ignis geminas esse corruptiones. *μάρανσις* exsiccatio. *σβέσις* extinctio.

cuius praesentia viuere nimirum omnia dicuntur illa quae vitam habent. Cuius sanè rei euidentiam ab ipso mutuatur sensu. eam enim ob causam viuentia inquit omnia calida apparere: vitæ autem vsu orbata, contrario se habere modo, id est frigida esse. Quamobrem huius principium caliditatis, id est altricæ animæ vim necesse est in corde constitui & collocari. ibi enim valens & vegeta est caliditas: à quo ceu à perenni quodam fontis exordio ad vniuersas postmodum corporis scaturit & deriuat partes. Siquidem in sanguine praeditis animalibus, spiritus & sanguinis naturæ, omnium quæ sunt in corpore calidissimæ res, ibi generantur primo, & inde ad reliquas corporis confluunt partes. in ijs vero animalibus quæ sanguine carere dicuntur, in parte certe illa quæ cordi proportionem respondet, proportionatæ quædam insunt humiditates sanguini spirituique correspondentes, quæ per vniuersum illorum diffusæ corpus, calorem qualemcumque vitamque in illo adducunt & disseminant. Neque id profecto alicui mirum videri merito debet, quando eousque viuere cernitur animal, quoadusque nutriri aliisque potest. Alimentum autem omne in principio quidem est contrarium illi quod ali nutriri debet, in fine vero fit simile. istuc autem fieri non potest nisi altricis animæ potestatis actione & vi, quæ efficaci conati caloris instrumeto vtens cum alterando & digerendo assumptos cibos, tum applicando & assimilando (vt physici & elegantiores dicunt medici) augmentum animalibus praestat, vitamque illis iugi quodam actionis tenore imperat & ministrat. Et idcirco, inquit, animaduertere licet in animalium genere cor, veluti huiusce domicilium animæ, cum vegeto semper feruens calore, tum corruptionis interitusque tempore cum natura dissoluitur, vniuersis frigentibus membris adhuc calidum, extremumque ex omnibus animalium partibus frigus id est mortem admittere, ceu deplorata iam viuendi spe, omnibus amissis alijs, cum caloris praesidio in hoc tanquam in arcem concedente & refugiente anima. Illud vero, ipsius animæ veluti in huiusmodi locis ignitæ, transfatum videtur ab ignis natura, qui in carbonibus ceu in compacta quadam & solidiore materia densatur magis, valentiorque efficitur. Ita enim naturalis ille calor in cordis commorans sede, & in solida densaque illius substantia veluti ignitus, cum vegetus semper est & efficax, tum eo ex fonte omnibus affatim sufficere potest membris. Quod autem de corde hucusque diximus, & de connato illius calido in animalibus sanguine praeditis, id ipsum profecto in ijs quæ eo carent, de parte quæ cordi proportionem respondet, conuenientique illius caliditate, intelligi hoc in loco & alijs etiam volumus. His ita constitutis concludit philosophus necessarium esse simul & vitam animalis, & huiusmodi saluum esse calorem. Neque enim sine calido viuum quippiam esse potest, neque naturalis vsuque vitam sine vitæ alicuius modo reperitur caliditas. Neque hoc ab re, mehercule. nam quicquid viuere animaduertitur, alimento sanè indigere videtur. Nutritionem autem ipsam sine calido fieri non posse, retro abunde est demonstratum. Quamobrem omnimodam illius corruptionem, mortem appellamus, quam idcirco frigidam & exanguem poetæ denominauerunt, quia vniuersus caloris & sanguinis in illa cernitur interitus. Quoniam autem innati caloris duo corruptionis sunt modi, ambo similitudine ab igne mutuata, hoc perspicue declarat in loco. Ignis enim, inquit, geminas esse corruptiones cernimus, alteram quidem qua ipse sese destruit, cum post absumptam scilicet omnem combustibilem materiam, & in cinerem conuersam, alimenti defectu ipse postremo interire conspicitur: quem sanè corruptionis modum *μάρανσις* vocat ille, nos quia aliud commodius non succurrebat vocabulum, exsiccationem inuertimus: alteram autem qua à contrario corrumpitur suo, frigida videlicet & humida natura: quæ appellatur extinctio: prioremque veluti deficientis ex se ignis senectutem dicit, id est naturalē quendam corruptionis modum: posteriorem vero violentum illius vocat interitum, cum tamē vna eademque vtrorūque sit causa. nā in sequenti statim litera id ipsum explanans hoc declarat modo.

Accidit autem eadem de causa vtrasque fieri corruptiones. cum enim alimentum deficit, & ali calidum nequit, ignis corrumpitur. Contrarium etenim concoctionem prohibens facit quo minus alatur. Quandoque vero exsiccari contingit copiosiori coacto calido, quia non respirat, neque refrigerari potest. Etenim cito hoc etiam modo magna caloris vis coacta alimentum conficit, prauertendoque absomit prius quam fiat euaporatio. Quamobrem non modo minor ignis iuxta maiorem exsiccatur, sed etiam ipsa per se lychni flammula si maiori imponatur flammæ, exurit, vt quiduis aliud quod exuri natum est. Causa autem, quoniam praeparatum flammulæ alimentum maior praeripit flamma prius quam aliud succedat. Semper autem ignis perseverat fies & fluens quasi fluuius, sed ob velocitatem latet. Manifestum igitur est, si quidem saluum oportet esse calidum (id autem necesse est si vita conseruari debet)

quandam fieri oportere calidi quod in principio est refrigerationem.

Quoniam in præcedenti (vt vidimus) literæ calce dixerat philosophus geminas ignis esse corruptiones, & alteram quidem ab ipsomet igne procedere, quæ exsiccationem appellauimus, tanquam senium quoddam, & naturalem illius interitum: alteram vero violentam à contrario extinctionem: ne quispiã fortasse huiusce rei vt diuersa sunt nomina, diuersas etiã existimet esse causas, à principio statim istius textus huiusmodi occurrit opinioni, dicitq; vtrosq; illos corruptionis modos ab eadem sanè fieri causa. nam vtraq; proculdubio accidere videtur, cum deficiente alimento ignis ipsius calidum ali nequit, quare illius sequi interitum summa est necessitas. Quod enim alimento non fouetur, cito sanè deficit, & interire videtur. Incipit autem id ostendere in eo corruptionis modo qui à contrario fieri animaduertitur. Contrarij enim natura concoctionem præpediens, nutritionem certe impedit. nihil enim nisi à prius digesto concoctoque ali potest. Vbi autè propter indigestionem cruditatemq; non est nutritio, ibi certe conuati calidi sequitur extinctio. A contrarij igitur vi & natura ob nutritionis defectum conuati calidi interitus prouenit & extinctio: & ideo videre contingit aliquando nonnullos esculentorum poculentorumq; suppeditate copia affatim se ingurgitantes, ingluuie sua repentinò interiisse. Cum enim alimētum omne (vt à philosopho in ijs qui de generatione & corruptione, & in illis etiã qui de anima inscribuntur comētarijs, est demonstratū) à principio quidē contrariū sit illi quod ali debet, in fine autem efficiatur simile, illius profecto superfluens copia animalis corpus ingressa, cum ab illius confici nequeat calido, illud nimirum suffocat & extinguit: idq; alimenti inopia non ab re prouenire censetur, quoniam nulla sanè alimenti facta est concoctio, calido (vt diximus) statim superato & extincto. Cæterum quod facere nunc ostēdimus superfluentem ciborum largitatem & copiam, nonnunquam etiam illorū efficere videtur naturæ qualitas, siue venenosa sit illa, naturæq; inimica, siue immutari concoquive, aut naturæ suæ vitio, aut recipientis imbecillitate, calorifq; conuati hebetudine, non possit, qualis Cynici Diogenis memoriæ proditur mors, qui cum crudum vorasset polypum, illum haudquaquam cōficere valens, ab illo sanè cōfectus breui extinctus est. Nosq; etiam aliquando Venetijs nouimus scurram quēdā famosum in epularum licentia, vt madidis placeret cōpotoribus, risumq; moueret, viua deglutita anguilla tertium post diem interiisse. In quibus (vt par est) contrarij præsentia cōnatum calidum ob alimenti (vt diximus) indigentiam fuisse extinctum, certissimum esse contenderim. Et alter (vt dictum est) is conuati calidi corruptionis est modus, qui propter alimenti indigentiam ab ipso fieri censetur contrario. Alter vero illius corruptionis modus qui ab ipsomet fit calido, cū exsiccatur & marcescit, ab eadem nimirum effici percipitur causa. indigentia namq; alimenti hoc etiam modo à semet destrui & corruipi dicitur calidum. Cum enim copiosius, inquit, coactum & congregatum fuerit calidum, valens factum & immodicum, nonnunquam respirationis defectu, quæ illi frigidum planè apportans aërem, aut aliud eiusmodi quippiam, eius temperat vehementiam, salutaremq; proportionis conseruat modum: tale, inquit, cum fuerit coactum calidum, refrigerio sanè carens, immodica proportionis actione citius alimentum absomit, q̄ illi extrinsecus succurri possit. prærepto autem & absumpto alimento ipsum mox exsiccari & emarcescere necesse est. Et hoc certe est quod in litera dicit ipse, q̄ coactum calidum alimentum conficit prius quàm fiat euaporatio. per euaporationem intelligens frigidioris rei cuiuspiam ingressum, quæ efferuescentem illius temperet qualitatem, eamq; ad commensuratam proportionis temperiem deducat. Quamobrem vterq; (vt visum est) corruptionis modus alimenti defectu non ab re accidere censetur. Quam certe rem in ignis similitudine perstans, cuius retro duos & eosdem corruptionis dixerat esse modos, manifesta sanè declarat euidētia. Non solum enim, inquit, minor ignis iuxta maiore positus exsiccatur & esse definit, sed ipsa etiam lucernæ flamma maiori imposita flammæ exurit & exsiccatur vt aliud quippiam quod exuri natum est. neq; id ab re, vt arbitror. Si enim paruus iuxta magnum positus interit ignis, alimenti scilicet inopia, quod sibi nimirum à maiori præripitur igne: multo citius lucernæ cuiuspiã flamma cum suo exuret alimento, fumali scilicet euaporatione qua alitur & perdurat, si in maiore valentiorq; flammā ceu in vas quoddam conijciatur. Cuius sanè euidētiæ coniunctā statim recenset causam dicēs minori igni & flammæ id accidere quoniã illis à valentioribus maioribusve alimentū præripitur citius q̄ aliud parari subsequiq; possit. Cum autem horum, ignis scilicet & flammæ, ipsum esse cōstet in fieri cōtinuo, non ab re profecto esse videtur si deficiente illo ex quo fiunt alimento, intereant & exsiccantur: veluti is (exempli gratia) qui ex colliquatis niuibus fit riuus, qui sanè eoulsq; fluere percipitur quo usq; liquefit nix: deficiente autē materia, & omni absumpta niue, interit certe & exarescit. Quo in loco ignem flammamq; labenti comparat fluuio, qui specie quidem vnus esse censetur, numero vero non vnus, cum alios semper & alios subnascentes aquarum voluat latices, & diuersas semper habeat partes: & idcirco in eundem bis ingredi fluuium non posse quempiam dicere solitus erat Heraclitus. Id autem latere nos dicit, q̄ ignis scilicet factus sit, & fluens, id est continuo fiens, propter velocitatem, id est celerrimam ipsius immutationem. Velocissimæ namq; inter omnia naturalia corpora motionis esse censetur ignis si de syderum cæliq; motu hoc in loco reticere voluerimus: quam etiam rem de flamma & de fluuio intelligi oportere arbitror: eorum quinetiam omnium quorum esse in fieri constituitur. His ita enarratis & ostensis, intentam philosophus concludit sententiam, hoc asseuerans in loco, si quidē naturale

Quod escaſi
plerūq; quāti
tas, interdum
interinat qua
litas.

Diogenis Cyni
mors.

Sēper alimē
ti defectu in
terire calidū.

Heracliti
flumen.
Ignē & flammā
specie quidē
vnū perſeue
rar e: numero
vero nō vnū.

præseruari debeat calidum, sine quo haudquaquã stare potest vita (dictum est enim illud altricis animæ peculiare esse instrumētum) necessarium esse eius essentiam calidi quæ in principio est, id est cordis domicilio, aut illi quapiam proportionata parte collocata, refrigerari, id est frigidioris inspiratione aëris, aut eiusmodi cuiuspiam rei præsentia conseruari, & in commensurata proportione custodiri. Nisi enim id iugi quadam naturæ fiat opera, excrescens profecto illud, & sui dāno valētius effectū, alimenti totius absumpto statim subsidio, illius certe exsiccat & marcescit inopia.

Necessariam esse calidi refrigerationē.

Huius autē rei exemplū sumere licet ex eo quod præfocatis accidit carbonibus. Si enim obstructi cōtinue fuerint eo quod præfocatorium vocant, quamprimum extinguuntur. Si autem per vices quispiã & crebro, modo operiat, modo aperiat, diu ignescentes perstant. Et profecto ipsa occultatio ignem conseruat. neq; enim à respiratione prohibetur ob cineris raritatem: obstatque circumiecto aëri ne caloris copia quam in se continet, illum extinguat. Verum de huiusmodi causa, quod contrario accidat modo contacto & præfocato igni, nam hic quidem exsiccat, ille autem pluri manet tempore, dictum est in problematibus.

Quia retro dixerat coactum & coadunatum naturale calidum, nullocq; refrigerij auxilio refocillatum, absumpto omni prius alimento seipsum postremo destruere, quod tamen diutius perseverare videtur si respirare valeat, & aliquo frigidi temperetur ingressu: id ipsum manifesta hoc in loco declarat similitudine à carbonarijs officinis significanter accepta. Si enim vasa illa in quibus succensi continentur carbones, bene scienterq; carbonarij obstruxerint, operculūque id quod præfocatorium hic Aristoteles vocat, optime vndiq; quadrans indiderint, cito profecto extinguuntur, decentēque accipiunt confecturam. Cum enim succensus in carbonibus illis respirare nequeat ignis, neq; extrinsecum recipere aëris possit halitum propter bene claudētis interiectū operculi, validior sanè factus & impotens, præparatam sibi statim absumit escam qua ali debet, & quàm primum extinguitur: qui alioquin diutius durare, & in succensis vivere carbonibus sanè potest, si vicius quispiam crebris modo vas illud præfocatorio obstruat operculo, modo contra illud aperiat. nã & igni respirandi dabit facultatem, & frigidioris ingressum aëris non prohibebit, à quo sanè illius temperatur caliditas, & ad commensuratam proportionis reducitur mediocritatem. Cæterum quia hoc in loco non oscitans ambigere posset lector, quoniam dictum est respirationis inhibito opere, & frigidioris ingressu aëris prohibito, ignitos extingui carbones: cur secus accidere percipiatur in ijs carbonibus qui ad ignem conseruandum cineribus occultantur. prima nanq; operati vespera in longissimis hybernis noctibus ad diem vsq; igniti perdurant, qui alioquin neglecti cito intereunt & emarcescunt. Quia inquam istuc quispiam aduersus ea quæ dicta sunt, adducere posset, idcirco tacitæ occurrēs dubitationi philosophus dicit occultationem proculdubio ignem conseruare. nam neque prohibet, inquit, illius respirationem circumiecti raritas cineris, quam utiq; in succensis prohibebat carbonibus cum vndiq; obstructum carbonarium vas, tum illud densum & bene quadrans operculum: & cineris interiectum obstaculum circumfuso nimirum obijcitur aëri, latentiq; igniculo plutei vicem præstat, ne à pluri copiosioriq; aëris, vt inquit, caliditate absumatur & intereat. Quo in loco mirari sanè debet nemo si aërem dicimus modo refrigerio esse, modo caliditatem præstare, quia pro subiecta vtrūque recipientis efficere potest materia. Cum enim primo neq; calidus sit, neque frigidus aër, calidioris certe respectu frigidus esse censetur: ad frigidius autem quippiam comparatus, calidi vicem præstare potest. In occultatione igitur ignis quæ cineris superiniectione efficitur, illius sanè raritate calidi nō prohibetur (vt dictum est) respiratione. Dissipatur nanq; illud & diffunditur: neque valido compressu illico alimentum conficit & absumit. Idem enim est diffundi & euentari calidum, & extrinsecus refrigerium accipere. vtroq; enim conseruatur modo, & ad commensuratam deducitur mediocritatem. Et vnus profecto is occultati ignis conseruationis est modus: alter vero quoniam circumfusi obstant cineres, ne à circumiecto extinguatur aëre ob copiam inexistentis in illo caliditatis. Quæ sanè litera huiusmodi (vt arbitror) habere videtur sensum. Cum enim aër ille ignitos circumstantes & complectens carbones, illorum planè vicinitate & contactu, necnon calidis exhalationibus flagret & ignescat, si illius copiosa caliditas ignis caliditati coniungatur, & cineris interiectu veluti parietis cuiusdam interpositione non discludatur, illi profecto vires addet, efficietq; vt præfocatus citius alimentum absumat, quàm nouum parari succurrereq; possit, ignisq; eo emarcescet interibitq; modo. ostēsum enim retro est, coactum calidum quoniam non respirat neq; frigescit, nutritionem impedire eo quo dictum est

Cur carbones cineribus operati non extinguuntur.

Aëre pro subiecta materia eū calidū, tū frigidū esse.

modo: quod occultato ne accidat igni, cineris certe facit praesentia, quae & ignis caliditati respiratio-
nem praestare potest, & calentis contactum aeris nihilominus valet prohibere. Caeterum horum qui-
dem utrorumque causam, cur ignis scilicet cineribus opertus seruetur & duret, obrutus vero & suffocatus
extinguatur & emarcescat, a problematicis quaestionibus perquirendam esse dicit: quam tamen ego
adhuc neque ab ipso neque ab Aphrodiseo Alexandro expressam reperire potui: nisi fortasse multa
proposita & soluta fuisse problemata verisimile est quae in illis non fuerunt coniecta commentarijs.
Verum hac in re modica mehercule facta est iactura: atque utinam ita esset in alijs. Namque harum quae-
stionum mirifice dissoluti sunt nodi: & naturales accidentium illorum quae tantum non manu tan-
guntur, explicatae sunt causae. occultatus enim ignis seruetur & durat, quoniam respirat, & alii potest:
conclusus autem suffocatur & interit, quoniam spirare non valens, alimenti marcescit inopia.

Problematicae
quaestiones.

Quoniam autem omne quod viuit, habet animam: & id ipsum
(ut diximus) non sine caloris consistit natura: stirpibus qui-
dem id quod ex alimento accedit, & ex circumfuso fit aere, ido-
neum est auxilium ad naturalis calidi conseruationem. rece-
ptum enim refrigerat alimentum, ut hominibus cum primo illud su-
munt. Ieiunia namque calfaciunt, & sitim afferunt. incommotus enim aer sem-
per calescit: alimenti autem commotus ingressu refrigerat quoad id con-
coquatur. Si autem propter anni tempus circumfusus aer frigore super-
fluat, valido orto gelu arescunt: aut si aestate nimij inciderint calores, & at-
tractus a terra humor haudquaquam refrigerare possit, exsiccatus sane in-
terit calor, & sphacelismum si derationemque tunc dicuntur arbores pati.
Quaobrem lapidum genera quorundam radicibus substernunt, & aquam
in vasculis, ut stirpium radices refrigerent. Cum autem animalium alia
quidem in aquis, alia vero in aere degant: ex ijs profecto, & horum medio
refrigerationem sibi vendicant, alia quidem aqua, alia vero aere: quo autem
modo, & quorum opera, diligenter considerantibus est dicendum.

Quoniam retro dictum est naturale calidum vitae fomitem & causam, ut conseruari queat, &
mensuratum habere temperamentum, refrigeratione proculdubio indigere: id autem in vni-
uerso viuentium genere est intelligendum: huiusmodi namque omnia cum animam habent
altricem, tum naturalem quendam calorem, illius (ut retro dictum est) instrumentum: si-
ue Academicorum more vehiculum illum appellare malimus, possident: hoc in textu quale huius-
modi sit refrigerium cum in animalibus, tum in stirpium genere, breuiter & clare demonstrat philo-
sophus, lectorisque mentem excitat ad praecelaras posthac de respirandi opera & modo suscipiendas
ostensiones. De stirpium autem genere, omnibusque terranascentibus primo verba facit: quorum in-
quit omnium conatum calidum cum ex alimento quod a radicibus capiunt, tum a circumfuso aere
refrigerari, idque satis auxiliij esse ad illius temperamentum salutemque conseruandam. Cum enim im-
bribus & terrea natura stirpes alantur, & herbarum genus vniuersum, paucaque eo in genere naturalis
existat caliditas, nedum ab alimento ipso, quod sane valenter refrigerare potest, sed etiam a circum-
plectentis qualitate aeris, & a terrea natura illarum radices ambiente, earum conseruari, & ad tempe-
rumentum deduci potest calor. Quo in loco quoniam de alimento facta est mentio, exemplo ab ho-
mine sumpto, dicit id sane quod saepenumero plerisque in locis dixit, alimentum scilicet omne princi-
pio assumptum antequam concoquatur refrigerare: postremo tamen ipsum concoctione facta in calidita-
tem valenter addere posse. Ad quod verissime sane prolatum, corollarij vice aliam subiungit naturae
operam, cuius cum euidentissima sensu percipiatur effectio, causa vero lateat, illam sane recedendo,
tum industrio lectori facit satis, tum principali etiam suffragatur intento. Dicit enim ieiuniorum abs-
tinentias excalescere corpora: cuius sane rei praecelaram etiam addit signum, sitim scilicet quam ie-
iunantes incurrunt, cuius profecto haec videtur esse causa, quoniam ea scilicet temporis constitutio-
ne calidum alimento indigens, idque sedulo quaerens, supra radicale appellatum humidum conuertitur,
& tum refrigerij inualefcit inopia, tum humidum absumendo, naturalem sane in homine frigidi &
humidi efficit appetentiam: ea autem sitis esse censetur. Tunc igitur incalescunt & sitiunt homines.
qui profecto assumpta ciborum refectione statim refrigerari se sentiunt, ipse autem & id intelligi

Naturale calo-
re alterius animae
esse vehiculum.

Cur ieiunia si-
tim efficiant.

Sitis frigidi
& humidi app-
petentia.

vult quod diximus, ex ijs quæ alibi sunt declarata, & aliam hoc in loco proposito magis quadrantem commemorat causam, id accidere inquit quoniam immotus aer calefcit semper. Hoc autem sensu manifeste percipitur. in concauis enim & humilibus conclusus aer locis, nullis ventorum flatibus excitus æstatis tempore, non solum incalefcit, sed etiam feruet: similiq; rationis modo aer qui in mæbrorum sinibus & receptaculis qua alimentum permeare natum est, degit, nullo illius refrigeratus ingressu, à naturali excafactus calido, cum membra calfacit illa, tum vniuersum etiam animalis corpus: qui nouo postmodum alimenti aduentu commotus & excitus, contrariam nimirum recipit qualitatē, quoad id perfectam accipiat concoctionem. Hac autem de re & in commentarijs de generatione & corruptione, & in libellis de anima, alijsq; pluribus in locis luculenter fatis & abunde à philosopho est pertractatum. His ita constitutis & enarratis, geminas stirpium interitus causas hic recenset philosophus, cum vel feruoribus nimijs, vel gelu & frigoribus corrumpi & perire animaduertuntur. Si enim, inquit, per anni tempus vehementer gelauerit, & omnis fere humor in glaciem cōcreuerit, exsiccat arbores, & intereunt. Cuius certe rei (vt opinor) duplex afferri potest causa. Aut enim paruus ille calor qui stirpium fouet & temperat naturam, contrarij excellenti extinguitur superfluitia: aut is sanè contrarij declinans circumfusi violentiam, & stirpium petēs interna, per antiperistasin validior effectus seipso, alimenti nimirum sui statim cōsumit humorem: quo certe absumpto, cū ipse interit, tum eo deficiente intereunt & exarescunt arbores. Et istuc quidem gelu maximisq; frigoribus stirpibus accidere videtur. Contrà æstatibus cum magni & ardentes fuerint feruores, terraq; arida, & vndiq; æstuans & sicca temporis constitutio, tum radicale stirpium circumfusi aeris calore euaporat humidum, nulliq; subsidio illi sunt imbres: tum etiam aut nullus ab arenti terra, aut exiguus certe, & non satis sufficiens & aptus attrahitur humor qui arborum deceter refrigerare possit & alere calidū. Ignescens igitur illud & congeminatum, seipsum (vt sæpe diximus) alimenti conficit inopia. Qua sanè tempestate languescencia primum, mox arentia & decidua etiam cernimus folia, extremosque arborum stiones planè marcescere, & arbores paulopost ipsas squalescētes inarescere cōspicimus: quæ certe corruptionis modum, cum scilicet stirpium generi is nimijs accidit feruoribus, cū sphacelismū, tum siderationem philosophus hoc appellat in loco: & siderationem quidem propter anni tempus. arefcere nanq; maxime solent arbores sub canis exortu, tum cum exurit Sirius agros. illius enim sideris exortum, cum pleraq; alia, tum ferta omnia & nouellæ præcipue sentiūt plantæ. Sphacelismi autem translatum videtur esse vocabulum à morbi cuiusdam genere quod animalia plerunq; infestare videtur, cum carnis scilicet intacta natura, subiectum corrūpitur & putrescit os: quod ipsis sanè accidere censetur plātis cum integro adhuc corticis libro interior arefcit medulla. qui profecto morbus a dicitur feruoribusq; cum squallēt omnia, nouellis maxime stirpibus accidere existimatur. Quæ obrem illis periti succurrunt agricolæ, tum lapidū quorūdam genera substernendo: tum vascula aque plena illarum radicibus apponendo: vt & aquæ vicinitate refrigerentur illæ: & lapidum appositū & interiectū veluti spiramenta quædam & liberos habeant afflatus. Quæ autem lapidum illorum esse debēt genera, cum ex Theophrasto in ijs qui de stirpium causis inscribuntur commentarijs, tum ex Virgilio vate in Georgicis suis didicimus: quorum (vt arbitror) nihil prohibet, vt maior huic explicationi adhibeatur fides, expressas ad verbum referre sententijs: quod sanè libenter hoc in loco facio, vt palām sit omnibus sicut alia pleraq; ad vitam commoda, ita etiā ista ex Aristotelicis fontibus largiter emanasse. Sunt autē Theophrasti quidē verba in tertio cōmentariorū illorū libro, Gaza

interprete, huiusmodi, Iis quæ summo cohærent, ceu oleæ & fico, quantū natura exigit subministrat, lapides subiiciunt, vt plantæ & per hyemē humore perfrui, & per æstatem possint refrigerari. Enimvero contra vtrūq; tempus ita præparasse oportet, vt lapides humorem contineant, & æstate radicibus calorem propulsent. Alij sarmenta substernunt. Alij vas fictile plenum aquæ apponunt. Alij lignum infodiunt satis crassum, quod postea extrahunt, vt nunquam alimenti copia desit, ex humoris confluxu solo assidue humescente. Hæc ille, & quæ sequuntur. Virgilius autem quo diximus in loco isthæc agricolis præcipit.

Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas:
 Inter enim labentur aquæ, tenuisq; subibit
 Halitus: atq; homines tollent fata. iamq; reperti
 Qui saxo super, atq; ingentis pondere testæ
 Urgerent: hoc effulos munimen ad imbres:
 Hoc vbi hiulea siti findit canis æstifer arua.

Ex quibus profecto apparet id quod dixerat Aristoteles, contra sphacelismum, & siderationis iniurias lapidum genera quorundam solere substerni, cum Theophrastum tum Virgilium exposuisse: cum alter quidem lapidum genus esse apponendum dicat, quod humorem continere queat: alter vero eadem rationis causa carmine suo bibulum expresserit lapidem. Et profecto ita se res habet. nonnullis enim terrarum tractibus valde opportuna cum arboribus tum frugibus etiam ipsis lapidum videtur esse vicinitas. Cui sanè rei testimonio esse potest id quod de Corinthio agricola Theophrastus memoriæ prodidit: qui cum ex Peloponneso Syracusas aliquando concessisset, agrumq; excolendum conduxisset, & patrio culturæ vteretur modo, cum bene agrum subigendo, tum lapidibus illum (qui passim eo abundant in tractu) sedulo purgando, messis postea tempore magna frustratus est spe.

Dux stirpium
interitus causas.

Sideratio.
Sphacelismus

Theophrastus.

Virgilius.

Theophrastus
de Corinthio
agricola.

10

20

30

40

50

60